

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΣΧΟΛΗ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ, ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΔΙΕΘΝΕΣ & ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΔΙΑΚΥΒΡΕΝΥΣΗ»
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΠΟΙΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

«Η Οδηγία 2012/13/ΕΕ για το δικαίωμα ενημέρωσης υπόπτων και κατηγορουμένων»

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Θεοδώρα Σκιαδέλλη

Αθήνα, 2024

Τριμελής Επιτροπή

Ι. Αναστασοπούλου

Ο. Τσόλκα

Δ. Γιαννουλόπουλος

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

SCHOOL OF INTERNATIONAL STUDIES, COMMUNICATION AND CULTURE

DEPARTMENT OF INTERNATIONAL, EUROPEAN AND REGIONAL STUDIES

POSTGRADUATE PROGRAMME

«INTERNATIONAL & EUROPEAN LAW AND GOVERNANCE»

SPECIALIZATION: EUROPEAN CRIMINAL LAW AND POLICY

«Directive 2012/13/EU on the right to information of suspects and accused persons»

MASTER'S DISSERTATION

Theodora Eleni Skiadelli

Athens, 2024

Three-Member Committee

I. Anastasopoulou

O. Tsolka

D. Giannouloupoulos

Copyright © Θεοδώρα Σκιαδέλλη, 2024

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Οι απόψεις και θέσεις που περιέχονται σε αυτήν την εργασία εκφράζουν τον συγγραφέα και δεν πρέπει να ερμηνευθεί ότι αντιπροσωπεύουν τις επίσημες θέσεις του Πάντειου Πανεπιστημίου

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	5
ABSRTACT.....	6
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	7
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α' : Η εφαρμογή της Οδηγίας 2012/13/ΕΕ για το δικαίωμα ενημέρωσης στα πλαίσια ποινικών διαδικασιών	
A. Βασικά σημεία και περιεχόμενο της Οδηγίας	
A. 1. Ιστορικό.....	8
A.2. Σκοπός και κύρια στοιχεία της Οδηγίας.....	10
A.3. Περιεχόμενο της ρύθμισης.....	12
B. Ζητήματα αναφορικά με την ερμηνεία και την εφαρμογή της Οδηγίας 2012/13/ΕΕ	
B. 1 Γενική αξιολόγηση.....	15
B. 2. Επιμέρους σημεία αξιολόγησης	
B. 2. i) Επί των δικονομικών δικαιωμάτων και εγγράφου κατά τη σύλληψη (άρθρα 3 και 4).....	17
B. 2. ii) Επί του δικαιώματος ενημέρωσης σχετικά με την ποινική κατηγορίας (άρθρο 6)	21
B. 2. iii) Επί του δικαιώματος πρόσβασης στο υλικό της δικογραφίας (άρθρο 7).....	24
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β' : Η ενσωμάτωση και η εφαρμογή της Οδηγίας 2012/13/ΕΕ στην ελληνική έννομη τάξη	
A. Το δικαίωμα ενημέρωσης στον νέο Κώδικα Ποινικής Δικονομίας.....	27
B. Προκαταρκτική εξέταση.....	30
Γ. Κύρια Ανάκριση.....	33
Δ. Μεταβολή της κατηγορίας.....	35

E. Πρόσβαση στο αποδεικτικό υλικό της δικογραφίας.....	39
ΣΤ. Γνωστοποίηση των εισαγγελικών προτάσεων.....	42
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ' : Το δικαίωμα ενημέρωσης υπόπτων και κατηγορουμένων σε έτερα υπερνομοθετικής ισχύος κείμενα	
A. Επισκόπηση διεθνών και εθνικών κειμένων υπερνομοθετικής ισχύος.....	43
B. Επισκόπηση επιταγών ΕΣΔΑ και Νομολογίας ΕΔΔΑ.....	46
ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	50
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	52
ΟΔΗΓΙΕΣ & ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ.....	53
ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ ΕΘΝΙΚΩΝ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΩΝ.....	54
ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ ΕΔΔΑ.....	54
ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ ΔΕΕ.....	54

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα ανάλυση πραγματεύεται την ενσωμάτωση της Οδηγίας 2012/13/ΕΕ στην ελληνική έννομη τάξη και τις επιπτώσεις της στο δικαίωμα ενημέρωσης υπόπτων και κατηγορουμένων στα πλαίσια της ποινικής διαδικασίας. Η Οδηγία ενσωματώθηκε με τον Ν. 4236/2014, θεσπίζοντας ελάχιστες εγγυήσεις για την ενημέρωση σε επίπεδο ΕΕ. Το δικαίωμα αυτό περιλαμβάνει την ενημέρωση για δικονομικά δικαιώματα, την κατηγορία και την πρόσβαση στο υλικό της ποινικής δικογραφίας, συμβάλλοντας έτσι στις αρχές της υπεράσπισης, της ισότητας των όπλων και της δίκαιης δίκης. Η ελληνική έννομη τάξη προβλέπει πλέον πλήρη και έγκαιρη ενημέρωση σε κάθε στάδιο της διαδικασίας, όπως επιτάσσουν το Σύνταγμα και η ΕΣΔΑ. Παρότι υπήρξαν καθυστερήσεις και αποκλίσεις στην εφαρμογή της Οδηγίας σε ευρωπαϊκό επίπεδο, ο γενικός στόχος για διασφάλιση των θεμελιωδών δικαιωμάτων και αποτροπή αυθαιρεσιών επιτυγχάνεται μέσω της εναρμόνισης εθνικών κανόνων με τα ευρωπαϊκά πρότυπα.

ABSRTACT

The present analysis deals with the incorporation of Directive 2012/13/EU in the Greek legal order and its impact on the right to information of suspects and defendants in the context of criminal proceedings. The Directive was incorporated by Law 4236/2014, establishing minimum guarantees for information at EU level. This right includes information on procedural rights, accusation and access to criminal case file material, thus contributing to the principles of defense, equality of arms and fair trial. The Greek legal order now provides for full and timely information at every stage of the proceedings, as required by the Constitution and the ECHR. Although there have been delays and divergences in the implementation of the Directive at European level, the general objective of safeguarding fundamental rights and preventing arbitrariness is achieved through the harmonization of national rules with European standards.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στα πλαίσια της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και της προσπάθειας για τη δημιουργία ενός ενιαίου χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης, αναδείχθηκε ως επιτακτική η ανάγκη θέσπισης κοινών ελάχιστων δικονομικών δικαιωμάτων για τους υπόπτους και τους κατηγορούμενους, προκειμένου να διασφαλιστεί η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων τους κατά τη διάρκεια της ποινικής διαδικασίας. Απώτερος σκοπός του εν λόγω εγχειρήματος ήταν να εξασφαλιστεί η προστασία της θεμελιώδους αρχής του Κράτους δικαίου και εν γένει των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Άλλωστε, η Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, ήδη κατοχύρωνε τις εν λόγω αρχές στο άρθρο 6 αυτής περί δίκαιης δίκης. Προς τούτη την κατεύθυνση κινούταν και ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπου στο άρθρο 48 αυτού, πέραν του τεκμηρίου αθωότητας, θεσπίζεται και διασφαλίζεται ο σεβασμός των δικαιωμάτων υπεράσπισης σε κάθε κατηγορούμενο.

Έτσι, το δικαίωμα ενημέρωσης του κατηγορουμένου και του υπόπτου καθιερώθηκε ως θεμελιώδες στοιχείο του Κράτους δικαίου, διασφαλίζοντας τη δίκαιη δίκη και αποτρέποντας τις αυθαίρετες και καταχρηστικές διαδικασίες, μέσω της πλήρης και έγκαιρης ενημέρωσης του ποινικώς ενδιαφερόμενου για την κατηγορία που του αποδίδεται και τα μέσα υπεράσπισής του.

Τούτο το δικαίωμα ενσωματώθηκε, και προβλέπεται πλέον στην ελληνική έννομη τάξη, δυνάμει της Οδηγίας 2012/13/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου και αποσκοπεί, όπως και η Οδηγία, στην εξασφάλιση ότι κάθε άτομο που είναι υπόπτο ή κατηγορούμενο για ποινικό αδίκημα θα ενημερώνεται με σαφή και κατανοητό τρόπο για τα δικαιώματά του και τη φύση της κατηγορίας εναντίον του. Η Οδηγία θεσπίζει ελάχιστες εγγυήσεις για τη σωστή και έγκαιρη ενημέρωση, ώστε να εξασφαλίζεται η δίκαιη δίκη και η προστασία των δικαιωμάτων του υπόπτου και του κατηγορουμένου. Πιο συγκεκριμένα, απαιτεί από τα κράτη μέλη να παρέχουν γραπτή ή προφορική ενημέρωση στους υπόπτους και τους κατηγορούμενους για τα βασικά στοιχεία της κατηγορίας που τους βαρύνει και να τους

διασφαλίζουν το δικαίωμα να ενημερώνονται για τα δικονομικά δικαιώματά τους, καθώς και για τις δυνατότητες υπεράσπισης.

Το δικαίωμα ενημέρωσης υπόπτων και κατηγορουμένων κατοχυρώνεται επίσης και στο ελληνικό Σύνταγμα, στο άρθρο 5 Α αυτού, ενώ περιλαμβάνεται, κατόπιν ενσωμάτωσης της Οδηγίας, στο άρθρο 95 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας. Το δικαίωμα ενημέρωσης είναι άρρηκτα συνυφασμένο με το δικαίωμα υπεράσπισης και το δικαίωμα της ισότητας των όπλων, καθώς διασφαλίζει ότι ο κατηγορούμενος έχει τη δυνατότητα να κατανοήσει τις κατηγορίες εις βάρος του και να λάβει τα κατάλληλα μέτρα υπεράσπισης, για μία δικαιοκρατική διαδικασία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α' : Η εφαρμογή της Οδηγίας 2012/13/ΕΕ για το δικαίωμα ενημέρωσης στα πλαίσια ποινικών διαδικασιών

Α. Βασικά σημεία και περιεχόμενο της Οδηγίας

Α. 1. Ιστορικό

Η Οδηγία 2012/13/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 22ας Μαΐου 2012 σχετικά με το δικαίωμα ενημέρωσης στα πλαίσια ποινικών διαδικασιών είναι η δεύτερη πράξη που θεσπίστηκε στα πλαίσια του οδικού χάρτη για την ενίσχυση των δικονομικών δικαιωμάτων των υπόπτων ή κατηγορουμένων σε ποινικές διαδικασίες¹. Στις 11/12/2009, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο τάχθηκε υπέρ της σπουδαιότητας του οδικού χάρτη, τον οποίο συμπεριέλαβε στο Πρόγραμμα της Στοκχόλμης «Μια ανοικτή και ασφαλής Ευρώπη που εξυπηρετεί και προστατεύει τους πολίτες»². Η Οδηγία 2012/13/ΕΕ, ως μέρος αυτής της στρατηγικής, διαδραματίζει κεντρικό ρόλο στη διασφάλιση της ενημέρωσης των υπόπτων και

¹ Ψήφισμα του Συμβουλίου, της 30ής Νοεμβρίου 2009, για έναν οδικό χάρτη για την ενίσχυση των δικονομικών δικαιωμάτων των υπόπτων ή κατηγορουμένων σε ποινικές διαδικασίες, ΕΕ C 295 της 4.12.2009, σελ. 1.

² Έκθεση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο σχετικά με την εφαρμογή της οδηγίας 2012/13/ΕΕ, COM (2018) 858 final, Βρυξέλλες 18.12.2018, σελ. 1

κατηγορουμένων, ενισχύοντας τη διαφάνεια και τη νομιμότητα στις ποινικές διαδικασίες σε όλα τα κράτη μέλη της Ε.Ε.

Η Οδηγία 2010/64/ΕΕ σχετικά με το δικαίωμα σε διερμηνεία και μετάφραση κατά την ποινική διαδικασία υπήρξε το πρώτο μέτρο που εγκρίθηκε στα πλαίσια του οδικού χάρτη. Άλλωστε, η προστασία του δικαιώματος σε μετάφραση και διερμηνεία υπήρξε από τα πρώτα αντικείμενα μέτρων που διασφαλίζουν διεξαγωγή δίκαιης δίκης, θεσπίζοντας κοινούς κανόνες σε επίπεδο ΕΕ στις ποινικές υποθέσεις³. Η προστασία του δικαιώματος σε διερμηνεία και μετάφραση αποτέλεσε ένα από τα πρώτα αντικείμενα που τέθηκαν στο επίκεντρο της νομοθετικής πρωτοβουλίας της Ε.Ε., με στόχο τη διασφάλιση της δίκαιης δίκης και την αποτροπή αυθαιρεσιών. Η εν λόγω Οδηγία θέσπισε κοινούς κανόνες σε επίπεδο Ε.Ε., καθορίζοντας ελάχιστες απαιτήσεις για την παροχή ποιοτικής διερμηνείας και ακριβούς μετάφρασης σε ποινικές υποθέσεις, διασφαλίζοντας ότι κάθε ύποπτος ή κατηγορούμενος που δεν ομιλεί την γλώσσα, θα δύναται να κατανοεί τη διαδικασία και να ασκεί αποτελεσματικά το δικαίωμά του στην υπεράσπιση.

Κατόπιν της θέσπισης των ανωτέρω πρώτων οδηγιών, διεξήχθησαν περαιτέρω εργασίες σχετικά με τα δικονομικά δικαιώματα. Έκτοτε, έχουν εγκριθεί ακόμα τέσσερις οδηγίες από την Ευρωπαϊκή Ένωση αναφορικά με το δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο, το δικαίωμα επικοινωνίας με τρίτα πρόσωπα κατά τη διάρκεια της στέρησης της ελευθερίας του κατηγορουμένου⁴, την ενίσχυση ορισμένων πτυχών του τεκμηρίου αθωότητας, το δικαίωμα παράστασης του κατηγορουμένου στη δίκη στα πλαίσια της ποινικής διαδικασίας⁵, δικονομικές εγγυήσεις για τα παιδιά⁶ και δικαστική αρωγή⁷. Οι εν λόγω Οδηγίες αποτέλεσαν για πρώτη φορά ένα *corpus minimum* ενωσιακής ποινικής δικονομίας. Άλλωστε, όπως είχε επισημάνει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή στην επεξηγηματική έκθεση της Οδηγίας, πρόσφατες έρευνες είχαν

³ Το δικαίωμα σε διερμηνεία και μετάφραση κατά την ποινική διαδικασία και το δικαίωμα ενημέρωσης στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών, Έκθεση Συστάσεων ΕΕΔΑ, Οδηγός Νομολογίας ΕΔΔΑ και ΔΕΕ, 2015, σελ. 11

⁴ Οδηγία 2013/48/ΕΕ σχετικά με το δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας και διαδικασίας εκτέλεσης του ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης, καθώς και σχετικά με το δικαίωμα ενημέρωσης τρίτου προσώπου σε περίπτωση στέρησης της ελευθερίας του και με το δικαίωμα επικοινωνίας με τρίτα πρόσωπα και με προξενικές αρχές κατά τη διάρκεια της στέρησης της ελευθερίας, ΕΕ L 294 της 6.11.2013, σελ. 1.

⁵ Οδηγία (ΕΕ) 2016/343 για την ενίσχυση ορισμένων πτυχών του τεκμηρίου αθωότητας και του δικαιώματος παράστασης του κατηγορουμένου στη δίκη του στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας, ΕΕ L 65 της 11.3.2016, σελ. 1.

⁶ Οδηγία (ΕΕ) 2016/800 σχετικά με τις δικονομικές εγγυήσεις για τα παιδιά που είναι ύποπτοι ή κατηγορούμενοι στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών, ΕΕ L 132 της 21.5.2016, σελ. 1.

⁷ Οδηγία (ΕΕ) 2016/1919 σχετικά με τη δικαστική αρωγή για υπόπτους και κατηγορούμενους στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών και για καταζητούμενους σε διαδικασίες εκτέλεσης του ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης, ΕΕ L 297 της 4.11.2016, σελ. 1.

καταδειξεί τα ελλείμματα και την ανομοιομορφία στη νομοθεσία των κρατών-μελών σε σχέση με τον χρόνο, τον τρόπο και την έκταση της ενημέρωσης των υπόπτων και κατηγορουμένων για τα θεμελιώδη δικαιώματά τους και κατ' επέκταση την ανάγκη θέσπισης εν προκειμένω κοινών minimum standards.

Σκοπός των ανωτέρω Οδηγιών αποτελεί η συμβολή στον γενικότερο σκοπό της Ένωσης περί ενίσχυσης της αμοιβαίας εμπιστοσύνης μεταξύ των κρατών μελών και αποτελεσματικότερης εφαρμογής της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης, του ακρογωνιαίου λίθου του χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης της Ε.Ε και των θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών του ανθρώπου⁸. Τούτο δε, επιτυγχάνεται μέσω της παροχή ελάχιστων κοινών προτύπων και κατευθυντήριων γραμμών για τα δικονομικά δικαιώματα σε όλες τις ποινικές διαδικασίες, αλλά και από την συνεπέστερη εφαρμογή του δικαιώματος σε ένα αμερόληπτο δικαστήριο, όπως ήδη ορίζεται στο άρθρο 47 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης⁹ καθώς και στο άρθρο 6 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ΕΣΔΑ).

A.2. Σκοπός και κύρια στοιχεία της Οδηγίας

Ενόψει του ως άνω γενικότερου σκοπού της Ένωσης, ήτοι η διατήρηση και ανάπτυξη ενός χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης, η Οδηγία 2012/13/ΕΕ συμβάλλει στη διασφάλιση της εφαρμογής στην πράξη του δικαιώματος ενημέρωσης των υπόπτων και των κατηγορουμένων στα πλαίσια ποινικών διαδικασιών.

Μέσω της θέσπισης κοινών ελάχιστων εγγυήσεων και κανόνων, που διέπουν το εν λόγω δικαίωμα, επιτυγχάνεται η ενίσχυση της εμπιστοσύνης των κρατών μελών στα συστήματα ποινικής δικαιοσύνης των έτερων κρατών μελών. Άλλωστε, η υλοποίηση της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης αποφάσεων επί ποινικών υποθέσεων προϋποθέτει ότι τα κράτη μέλη (θα) έχουν αμοιβαία εμπιστοσύνη στα αντίστοιχα συστήματα απονομής ποινικής δικαιοσύνης. Ο βαθμός της αμοιβαίας αναγνώρισης εξαρτάται κατά πολύ από μια σειρά παραμέτρων που περιλαμβάνουν μηχανισμούς προστασίας των δικαιωμάτων των υπόπτων ή κατηγορουμένων

⁸ Ε. Τσιτσιπά, V. Χώρος Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης, Ελληνική Επιθεώρηση Ευρωπαϊκού Δικαίου, 4, 2021, σελ. 524 επ.

και τον καθορισμό κοινών ελαχίστων προτύπων, αναγκαίων για τη διευκόλυνση της εφαρμογής της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης.

Μάλιστα, για τον σκοπό αυτόν, η Οδηγία εδράζεται στα δικαιώματα που προβλέπονται στα άρθρα 6, 47 και 48 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης και στα άρθρα 5 και 6 της ΕΣΔΑ, όπως έχουν ερμηνευθεί από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ), και επιδιώκει την προάσπιση αυτών, ιδίως δε του δικαιώματος στην ελευθερία, του δικαιώματος για δίκαιη δίκη και των δικαιωμάτων υπεράσπισης⁹.

Η Οδηγία καθορίζει ελάχιστα πρότυπα και ελάχιστους κανόνες για όλους τους υπόπτους και τους κατηγορούμενους εντός της Ε.Ε ανεξαρτήτως του νομικού τους καθεστώτος, της ιθαγένειας ή της εθνικότητάς τους. Έχει σχεδιαστεί, έτσι ώστε να συμβάλει στην αποφυγή περιπτώσεων κακοδικίας και τον περιορισμό του αριθμού των ασκούμενων ενδίκων μέσων. Περαιτέρω, το εν λόγω δικαίωμα εφαρμόζεται και στα πλαίσια των διαδικασιών εκτέλεσης του ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης δυνάμει της απόφασης-πλαίσιο 2002/584/ΔΕΥ του Συμβουλίου, της 13ης Ιουνίου 2002.

Το δικαίωμα ενημέρωσης υπόπτων και κατηγορουμένων, περιλαμβάνει τρία επιμέρους δικαιώματα, ήτοι το δικαίωμα ενημέρωσης για ορισμένα θεμελιώδη δικονομικά δικαιώματα (άρθρο 3), το δικαίωμα ενημέρωσης – γνώσης της πράξης (κατηγορίας), για την οποία το πρόσωπο είναι ύποπτο ή κατηγορούμενο (άρθρο 6) και το δικαίωμα πρόσβασης στο υλικό της δικογραφίας (άρθρο 7). Περαιτέρω, η Οδηγία προβλέπει ειδικές προστατευτικές διατάξεις για τα άτομα που έχουν συλληφθεί ή τελούν υπό κράτηση, με στόχο τη διασφάλιση της άμεσης και επαρκούς ενημέρωσής τους σχετικά με τα δικαιώματά τους. Οι εν λόγω ρυθμίσεις αποσκοπούν στο να διασφαλίσουν ότι τα εν λόγω πρόσωπα έχουν πλήρη επίγνωση των δικαιωμάτων τους και είναι σε θέση να τα ασκήσουν αποτελεσματικά στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας. Συγκεκριμένα:

1) στον συλληφθέντα χορηγείται «έγγραφο δικαιωμάτων» σε γλώσσα που κατανοεί, στον οποίο εξηγούνται βασικά δικαιώματά του (ο κατάλογος δικαιωμάτων είναι εμπλουτισμένος σε σύγκριση με εκείνον που ισχύει ενδεικτικά για τους μη κρατούμενους υπόπτους ή κατηγορουμένους). (άρθρο 4)

⁹ Οδηγία (ΕΕ) 2012/13 σχετικά με το δικαίωμα ενημέρωσης στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών, ΕΕ L 142 της 22.5.2012, σελ. 2 επ.

2) ο συλλαμβανόμενος ή κρατούμενος ενημερώνεται για τους λόγους της σύλληψης ή της κράτησής του με αναφορά της πράξης για την οποία είναι ύποπτος ή κατηγορούμενος (άρθρο 6 παρ. 2)

3) η πρόσβαση στο υλικό της δικογραφίας είναι άμεση και ανεμπόδιστη, όσον αφορά τα έγγραφα που είναι ουσιώδη για την αποτελεσματική αμφισβήτηση εκ μέρους του θιγόμενου προσώπου της νομιμότητας της σύλληψης ή κράτησής του (άρθρο 7 παρ. 1)¹⁰.

Δέον να τονισθεί, ότι οι ρυθμίσεις της Οδηγίας, εμπνέονται, μεταξύ άλλων, από την νομολογία του ΕΔΔΑ, το οποίο με σειρά αποφάσεών του έχει συναγάγει, πέραν των ρητώς προβλεπόμενων δικαιωμάτων γνώσης της κατηγορίας και παροχής των αναγκαίων ευκολιών για την άσκηση των υπερασπιστικών δικαιωμάτων στην παρ. 3 (α – β) του άρθρου 6 της ΕΣΔΑ, επιμέρους δικαιώματα των κατηγορουμένων, όπως επί παραδείγματι η εκ μέρους των αρμόδιων αρχών οίκοθεν έγκαιρη ενημέρωση περί των θεμελιωδών δικαιωμάτων, η έγκαιρη γνωστοποίηση των μεταβολών της κατηγορίας και η ακώλυτη πρόσβαση στο αποδεικτικό υλικό της υπόθεσης¹¹.

Σε κάθε περίπτωση, η διασφάλιση των δικαιωμάτων των υπόπτων και κατηγορουμένων αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση για τον δίκαιο χαρακτήρα της δίκης. Το επίπεδο προστασίας που προβλέπεται στις Οδηγίες και εν συνεχεία ενσωματώνεται στους εθνικούς κανόνες πρέπει να είναι τουλάχιστον ισοδύναμο με τις δικονομικές εγγυήσεις και προδιαγραφές που κατοχυρώνονται στην ΕΣΔΑ. Στο πλαίσιο αυτό, τα κράτη μέλη έχουν τη δυνατότητα να διευρύνουν το πεδίο προστασίας των δικαιωμάτων, αλλά σε καμία περίπτωση δεν επιτρέπεται να περιορίσουν το πεδίο εφαρμογής ή την αποτελεσματικότητα αυτών των εγγυήσεων.

A.3. Περιεχόμενο της ρύθμισης

Ως αναφέρθηκε, το άρθρο 3 της Οδηγίας θεσπίζει την υποχρέωση των αρμόδιων αρχών να ενημερώνουν, είτε γραπτώς είτε προφορικά, σε κάθε περίπτωση άμεσα, τον ύποπτο ή τον κατηγορούμενο σχετικά με τα πέντε ελάχιστα δικαιώματα, τα οποία είναι ουσιώδη για τη διασφάλιση του δίκαιου χαρακτήρα της διαδικασίας. Τα εν λόγω δικαιώματα είναι: α) το δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο, β) το δικαίωμα παροχής νομικών συμβουλών δωρεάν και

¹⁰ Η. Αναγνωστόπουλος, Τα δικαιώματα διερμηνείας, μετάφρασης και ενημέρωσης, Η νομολογιακή πρόσληψη και ο νέος ΚΠΔ, ΠοινΧρ, ΞΘ/2019, σελ. 487 [at: https://www.academia.edu](https://www.academia.edu)

¹¹ ΕΔΔΑ, Ladent κατά Πολωνίας, 18.03.2008

τις σχετικές προϋποθέσεις αυτής, γ) το δικαίωμα ενημέρωσης σχετικά με την ποινική κατηγορία, δ) το δικαίωμα διερμηνείας και μετάφρασης, το ε) το δικαίωμα σιωπής.

Όσον αφορά το χρονικό σημείο εκκίνησης αυτής της υποχρέωσης, το άρθρο 3 παρ. 1 της Οδηγίας επιτάσσει η ενημέρωση αυτή να γίνεται άμεσα ενώ στο σημείο 19 του Προοιμίου διευκρινίζεται ότι για την πρακτική και αποτελεσματική άσκηση αυτών των δικαιωμάτων, η ενημέρωση θα πρέπει να παρέχεται εγκαίρως κατά τη διάρκεια της διαδικασίας και το αργότερο πριν από την πρώτη επίσημη εξέταση του υπόπτου ή κατηγορουμένου από την αστυνομία ή από άλλη αρμόδια αρχή. Το άμεσο και έγκαιρο της ενημέρωσης θα πρέπει να κρίνεται σε συνδυασμό με τις ειδικότερες περιστάσεις, ενώ οι αρμόδιες αρχές έχουν υποχρέωση να μην καθυστερούν αδικαιολόγητα την ικανοποίησή του.

Περαιτέρω, το άρθρο 6 της παρούσας προβλέπει ότι τα κράτη μέλη υποχρεούνται να εξασφαλίζουν ότι ο ύποπτος ή κατηγορούμενος λαμβάνει ενημέρωση σχετικά με την αξιόποινη πράξη για την οποία φέρεται ή κατηγορείται ότι διέπραξε. Η ενημέρωση αυτή παρέχεται άμεσα και με δέουσα λεπτομέρεια, ώστε να διασφαλίζεται ο δίκαιος χαρακτήρας της διαδικασίας και η αποτελεσματική άσκηση των δικαιωμάτων υπεράσπισης του κατηγορουμένου.

Ειδικότερα, το περιεχόμενο της ενημέρωσης και πληροφόρησης πρέπει να περιλαμβάνει τη φύση και την αιτία της κατηγορίας, ήτοι την περιγραφή των πραγματικών περιστατικών που συγκροτούν την άδικη πράξη (αιτία), για την οποία φέρεται ο ύποπτος ή ο κατηγορούμενος και τη νομική βάση της κατηγορίας (φύση)¹². Εξάλλου, το άρθρο 6 παρ. 3 της ΕΣΔΑ ορίζει ότι ο κατηγορούμενος (ή ο ύποπτος) δικαιούται να πληροφορηθεί *«εν λεπτομερεία την φύσιν και τον λόγον της εναντίον του κατηγορίας»*. Περαιτέρω, η νομική και η πραγματική βάση των κατηγοριών θα πρέπει να αναφέρονται με επαρκείς λεπτομέρειες και σε εύλογο χρόνο, προκειμένου να είναι σε θέση ο κατηγορούμενος να κατανοήσει πλήρως την σε βάρος του κατηγορία για την προετοιμασία της υπεράσπισής του.

Στην παράγραφο 4 του άρθρου 6 ορίζεται, επιπλέον, ότι *«τα α κράτη μέλη μεριμνούν ώστε ο ύποπτος ή κατηγορούμενος να ενημερώνεται άμεσα για τυχόν αλλαγές στην ενημέρωση η οποία παρέχεται σύμφωνα με το παρόν άρθρο, όταν αυτό απαιτείται προκειμένου να διασφαλιστεί ο δίκαιος χαρακτήρας της διαδικασίας»*. Έτσι, στο σημείο 29 του Προοιμίου προβλέπεται ότι *«όταν κατά τη διάρκεια της ποινικής διαδικασίας, οι λεπτομέρειες της ποινικής κατηγορίας μεταβάλλονται ώστε να επηρεάζεται σε μεγάλο βαθμό η θέση του υπόπτου ή κατηγορουμένου, θα*

¹² Ν. Σαββίδης, Η υπέρβαση εξουσίας ως λόγος αναίρεσης κατά αποφάσεων στην ποινική δίκη, εκδ. Σάκκουλας, 2018, σελ. 90 επ.

πρέπει αυτός να ενημερώνεται, όπου κρίνεται απαραίτητο, προκειμένου να διασφαλίζεται ο δίκαιος χαρακτήρας της διαδικασίας και εγκαίρως προκειμένου να καθίσταται δυνατή η αποτελεσματική άσκηση των δικαιωμάτων υπεράσπισης». Άλλωστε, εάν ο κατηγορούμενος δικασθεί και εν τέλει καταδικασθεί για έτερη πράξη από εκείνη για την οποία έχει πληροφορηθεί ότι κατηγορείται, παραβιάζεται, κατά κανόνα, η εγγύηση για πλήρη και έγκαιρη πληροφόρηση του, ενώ συγχρόνως δεν είναι σε θέση να προετοιμάσει αποτελεσματικά την υπεράσπισή του σε σχέση προς τη νέα κατηγορία.

Οι εν λόγω ρυθμίσεις, ως αναφέρθηκε, υιοθετούνται στη βάση του άρθρου 6 της ΕΣΔΑ και αποτελούν θεμελιώδεις εγγυήσεις της δίκαιης δίκης, προκειμένου να αποφεύγονται κρατικές αυθαιρεσίες και τυχόν αιφνιδιασμοί σε βάρος των υπόπτων και των κατηγορουμένων. Συνδέεται δε λειτουργικά και υπηρετεί το δικαίωμά του στην υπεράσπιση, καθώς επίσης και την αρχή της ισότητας των όπλων (ευρύτερες έννοιες της δίκαιης δίκης)¹³. Η τελευταία αρχή συνεπάγεται την ύπαρξη μίας «δίκαιης ισορροπίας» μεταξύ των μερών¹⁴ και την υποχρέωση των δικαστικών αρχών να δώσουν την ευκαιρία σε κάθε μέρος να παρουσιάσει την επιχειρηματολογία του, συμπεριλαμβανομένων των αποδεικτικών του μέσων, υπό συνθήκες που δεν το θέτουν σε μειονεκτική θέση έναντι του άλλου¹⁵.

Περαιτέρω, στη νομολογία του ΕΔΔΑ, ο πυρήνας της αρχής της δίκαιης δίκης (στα πλαίσια της αρχής της αντιδικίας, ως συναφής αρχής με αυτή την ισοπλίας) συνίσταται στο δικαίωμα των διαδίκων μερών να λάβουν γνώση και να εκθέσουν τις απόψεις τους ως προς κάθε έγγραφο ή παρατήρηση που υποβάλλεται στο δικαστήριο, ακόμη και από μία ανεξάρτητη αρχή, με στόχο να επηρεάσει την έκβαση της δίκης. Έτσι, άλλωστε ενισχύεται και η εμπιστοσύνη απέναντι στη λειτουργία της δικαιοσύνης.

Επιπλέον, σύμφωνα με το άρθρο 7 παρ. 3 της παρούσας Οδηγίας, οι ύποπτοι και η κατηγορούμενοι έχουν δικαίωμα πρόσβασης στο αποδεικτικό υλικό και τα έγγραφα της δικογραφίας. Ειδικότερα, ορίζεται ότι «τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι οι αρμόδιες αρχές χορηγούν πρόσβαση τουλάχιστον στο σύνολο του αποδεικτικού υλικού που κατέχουν υπέρ ή κατά του υπόπτου ή του κατηγορουμένου στο εν λόγω άτομο ή στον συνήγορό του για τη διασφάλιση του δίκαιου χαρακτήρα της διαδικασίας και την προετοιμασία της υπεράσπισής του». Η πρόσβαση αυτή δε, επιτελεί αφενός την οργάνωση της άμυνας και υπεράσπισης του

¹³ Ν. Σαββίδης, ό.π. 91

¹⁴ Η αρχή αυτή εφαρμόζεται mutatis mutandis γίνεται τόσο τις αστικές, όσο και στις ποινικές υποθέσεις.

¹⁵ Λ.Α. Σισιλιάνος, Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του ανθρώπου, Ερμηνεία κατ' άρθρο, 2^η έκδ., Νομική Βιβλιοθήκη, 2017, σελ. 276

ενδιαφερόμενου έναντι της κατηγορίας, υποδεικνύοντας τα κενά ή αντιφάσεις στο ήδη συλλεγέν υλικό και αιτούμενος την συλλογή περαιτέρω αποδείξεων ή εισφέροντας ο ίδιος στοιχεία που συντείνουν στην υπεράσπισή του, αφετέρου την κατανόηση της φύσης και του περιεχομένου της κατηγορίας.

B. Ζητήματα αναφορικά με την ερμηνεία και την εφαρμογή της Οδηγίας 2012/13/ΕΕ

B. 1 Γενική αξιολόγηση

Σύμφωνα με το άρθρο 12 της Οδηγίας «*Η Επιτροπή υποβάλλει, έως τις 2 Ιουνίου 2015, στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και στο Συμβούλιο έκθεση με την οποία αξιολογείται ο βαθμός λήψης των απαιτούμενων μέτρων συμμόρφωσης με την παρούσα οδηγία από τα κράτη μέλη και συνοδεύεται, εν ανάγκη, από νομοθετικές προτάσεις*». Η έκθεση αυτή αποσκοπεί στη διασφάλιση της ορθής και ενιαίας εφαρμογής της Οδηγίας, αξιολογώντας τυχόν αποκλίσεις ή ελλείψεις και προτείνοντας βελτιωτικές ενέργειες για την επίτευξη των στόχων της. Μάλιστα, η περιγραφή και η ανάλυση του κατά πόσον τα κράτη μέλη έχουν λάβει τα απαιτούμενα μέτρα συμμόρφωσης βασίζεται κυρίως στις πληροφορίες που τα ίδια έχουν παράσχει και συμπληρώνονται από δημοσιευμένες μελέτες για την αξιολόγηση της εφαρμογής των οδηγιών για τα δικονομικά δικαιώματα, οι οποίες έχουν εκπονηθεί από τον Οργανισμό Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή από εξωτερικά ενδιαφερόμενα μέρη με τη χρήση επιχορηγήσεων δράσης στο πλαίσιο του προγράμματος «Δικαιοσύνη»¹⁶.

Σύμφωνα με το άρθρο 11, τα κράτη μέλη όφειλαν να μεταφέρουν την οδηγία στην εθνική τους νομοθεσία έως τις 2 Ιουνίου 2014. Κατά τη λήξη της περιόδου μεταφοράς, επτά κράτη μέλη δεν είχαν κοινοποιήσει στην Επιτροπή τη λήψη των απαραίτητων μέτρων: η Κύπρος, η Τσεχική Δημοκρατία, το Λουξεμβούργο, η Μάλτα, η Σλοβενία, η Σλοβακία και η Ισπανία. Ως αποτέλεσμα, η Επιτροπή αποφάσισε, τον Ιούλιο του 2014, να κινήσει διαδικασίες παράβασης σύμφωνα με το άρθρο 258 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΛΕΕ)

¹⁶ Έκθεση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο σχετικά με την εφαρμογή της οδηγίας 2012/13/ΕΕ, COM (2018) 858 final, Βρυξέλλες 18.12.2018, ό.π. 3

κατά των επτά αυτών κρατών μελών για την παράλειψη κοινοποίησης των εθνικών τους μέτρων μεταφοράς της Οδηγίας.

Πρωταρχικός σκοπός της Επιτροπής είναι η διασφάλιση της μεταφοράς και της ενσωμάτωσης εκ μέρους των κρατών μελών των απαιτήσεων της παρούσας Οδηγίας στο εθνικό τους δίκαιο, προκειμένου τα δικαιώματα που περιέχει να προστατεύονται σε όλη την Ευρωπαϊκή Ένωση. Η μεταφορά της εν λόγω Οδηγίας αποτελεί προϋπόθεση για την ορθή αξιολόγηση του βαθμού στον οποίο τα κράτη μέλη έχουν λάβει τα απαιτούμενα μέτρα συμμόρφωσης με αυτήν.

Κατά την έκθεση αξιολόγησης, ωστόσο, διαπιστώθηκε ότι το Λουξεμβούργο, επί παραδείγματι, μετέφερε την οδηγία μόλις τον Μάρτιο του 2017, ενώ η Ρουμανία ολοκλήρωσε την αρχική μερική της κοινοποίηση με τη λήψη μέτρων μεταφοράς στις 12 Ιουλίου 2016 και τις 6 Οκτωβρίου 2017. Οι ετεροχρονισμένες αυτές μεταφορές καθυστέρησαν τη συνολική διαδικασία αξιολόγησης. Μάλιστα, οι τελευταίες διαδικασίες παράβασης λόγω μη κοινοποίησης περατώθηκαν μόλις τον Ιανουάριο του 2018.

Υπό τις συνθήκες αυτές, και με δεδομένη την πολυπλοκότητα της αξιολόγησης όλων των μέτρων που είχαν κοινοποιηθεί από τα 27 κράτη μέλη που δεσμεύονται από την Οδηγία, ιδιαίτερα όσον αφορά τα διάφορα εθνικά νομικά συστήματά τους, η Επιτροπή καθυστέρησε να υποβάλλει τη σχετική έκθεση αξιολόγησης. Παρόλο δε που η εν λόγω Οδηγία θεσπίζει και καθορίζει ελάχιστους κανόνες και ως εκ τούτου επιτρέπει την ύπαρξη διαφορών στο ποινικό δικονομικό δίκαιο του εκάστοτε κράτους μέλους, η ενσωμάτωση της ήταν επιβεβλημένη, διότι επιβάλλει σαφείς υποχρεώσεις προς τα κράτη μέλη.

Στα πλαίσια της αξιολόγησης τέθηκαν ορισμένα ζητήματα συμμόρφωσης σε αρκετά κράτη μέλη, ιδίως όσον αφορά το έγγραφο δικαιωμάτων στις ποινικές διαδικασίες και τις διαδικασίες του ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης, το δικαίωμα ενημέρωσης σχετικά με την ποινική κατηγορία και το δικαίωμα πρόσβασης στο υλικό της δικογραφίας. Κρίθηκε δε ότι αν οι εν λόγω αποκλίσεις δεν εξαλείφονταν, θα επηρέαζαν δυσμενώς την αποτελεσματικότητα των δικαιωμάτων που προβλέπει η παρούσα Οδηγία. Δεδομένου αυτού, η Επιτροπή επιφυλάχθηκε για τη λήψη κάθε αναγκαίου και κατάλληλου μέτρο για τη διασφάλιση συμμόρφωσης της παρούσας σε όλα τα κράτη μέλη, μεταξύ άλλων κινώντας διαδικασίες παράβασης, όπου ήταν αναγκαίο, σύμφωνα με το άρθρο 258 ΣΛΕΕ, εξαιρουμένων των χωρών που δεν συμμετείχαν στη έκδοση της Οδηγίας και δεν δεσμεύονταν από αυτήν (βλ. Δανία – άρθρο 1 και 2 πρωτοκόλλου).

B. 2. Επιμέρους σημεία αξιολόγησης

B. 2. i) Επί των δικονομικών δικαιωμάτων και εγγράφου κατά τη σύλληψη (άρθρα 3 και 4)

Ως αναφέρθηκε ανωτέρω, το άρθρο 1 της Οδηγίας ορίζει το αντικείμενο της, το οποίο είναι οι θέσπιση ελάχιστων κανόνων σχετικά με το δικαίωμα ενημέρωσης του υπόπτου ή κατηγορουμένου, τα δικαιώματά του στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας και τις εναντίον του κατηγορίες, καθώς και των προσώπων που υπόκεινται στο ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης. Τα περισσότερα κράτη διέθεταν ήδη νομοθεσία, δυνάμει του άρθρου 6 της ΕΣΔΑ και 47 - 48 του Χάρτη, σχετικά με το δικαίωμα ενημέρωσης. Επομένως, η διαδικασία μεταφοράς συνίστατο την τροποποίηση τυχόν υφιστάμενης νομοθεσίας ή τη θέσπιση ειδικής νομοθεσίας από τα κράτη μέλη.

Σε ό,τι αφορά το άρθρο 2 παρ. 1 της παρούσας, προβλέπεται ότι το δικαίωμα ενημέρωσης εφαρμόζεται στην ποινική διαδικασία και τη διαδικασία για την εκτέλεση ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης από τη στιγμή που ένα πρόσωπο ενημερώνεται από τις αρμόδιες αρχές ότι θεωρείται ύποπτο ή κατηγορείται για την τέλεση αξιόποινης πράξης μέχρι την ολοκλήρωση της διαδικασίας, ήτοι μέχρι να καταστεί οριστική η απόφαση. Άλλωστε, σύμφωνα με την αιτιολογική σκέψη 19 της Οδηγίας *«[ο]ι αρμόδιες αρχές θα πρέπει να ενημερώνουν άμεσα τον ύποπτο ή κατηγορούμενο [...] και το αργότερο πριν από την πρώτη επίσημη εξέταση [...] από την αστυνομία ή από άλλη αρμόδια αρχή»*. Εντούτοις, η πλειονότητα των κρατών μελών δεν αναφέρει στην εθνική νομοθεσία τον χρόνο, κατά τον οποίο ο ύποπτος ή κατηγορούμενος «ενημερώνεται» σχετικά με την υποψία ή την κατηγορία, ούτε ορίζει ότι το δικαίωμα ενημέρωσης εφαρμόζεται καθ' όλη τη διάρκεια της ποινικής διαδικασίας¹⁷.

Όσον αφορά το πεδίο εφαρμογής στις εθνικές νομοθεσίες των κρατών μελών, διαπιστώθηκαν, κατά την έκθεση αξιολόγησης, ορισμένες διαφοροποιήσεις στους όρους «ύποπτος» και «κατηγορούμενος». Η πλειονότητα των κρατών μελών διακρίνουν σαφώς τους εν λόγω όρους, όταν αναφέρονται σε πρόσωπα που αποτελούν το υποκείμενο της ποινικής διαδικασίας, εντούτοις υφίσταται μια μικρή μειοψηφία, που χρησιμοποιούν μόνο την έννοια

¹⁷ Έκθεση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο σχετικά με την εφαρμογή της οδηγίας 2012/13/ΕΕ, COM (2018) 858 final, Βρυξέλλες 18.12.2018, ό.π. 5

του «κατηγορούμενου προσώπου» στα νομικά τους συστήματα και όχι εκείνη του «υπόπτου»¹⁸.

Όσον αφορά το άρθρο 3 της Οδηγίας, κατά το οποίο ο ύποπτος ή κατηγορούμενος πρέπει να ενημερώνεται άμεσα για τα δικονομικά του δικαιώματα σε απλή και κατανοητή γλώσσα, προφορικώς ή εγγράφως, τα περισσότερα κράτη μέλη έχουν μεταφέρει ανάλογα την διάταξη αυτή στο εθνικό τους δίκαιο. Αν και αρκετά κράτη μέλη δεν αναφέρονται ρητά στην απαίτηση της «άμεσης» ενημέρωσης, αυτή συνάγεται από το γεγονός ότι ο ύποπτος ή κατηγορούμενος ενημερώνεται σχετικά με τα δικαιώματά του το αργότερο πριν από την πρώτη εξέταση. Περαιτέρω όσον αφορά την ενημέρωση του υπόπτου ή του κατηγορουμένου σχετικά με το δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο (άρθρο 3 παρ. 1 στοιχ. α'), τούτο μεταφέρθηκε με ακρίβεια στην εκάστοτε εθνική νομοθεσία από όλα σχεδόν τα κράτη μέλη. Ωστόσο, κατά την έκθεση αξιολόγησης κρίθηκε ότι ορισμένα κράτη δεν παρέχουν ενημέρωση αναφορικά με τα παραπάνω δικαιώματα, παρά μόνον εφόσον ο κατηγορούμενος στερείται την ελευθερία του.

Αξίζει να επισημανθεί ότι είκοσι πέντε κράτη μέλη ενσωμάτωσαν ορθώς την Οδηγία, παρέχοντας σχετικούς κανόνες για την ενημέρωση του υπόπτου και του κατηγορούμενου σχετικά με τυχόν δικαίωμα παροχής νομικών συμβουλών δωρεάν – νομική βοήθεια (άρθρο 3 παρ. 1 στοιχ. β'), ωστόσο μια μειοψηφία αυτών δεν διαθέτει αντίστοιχες διατάξεις. Μάλιστα, σε ορισμένα κράτη μέλη διαπιστώθηκαν διαφορές, με την εθνική νομοθεσία τους να μην ορίζει σαφώς και ρητώς το εν λόγω δικαίωμα, ενώ σε ένα κράτος η σχετική ενημέρωση παρέχεται σε πρόσωπα που στερούνται την ελευθερία τους.

Όσον αφορά το δικαίωμα ενημέρωσης σχετικά με την κατηγορία (άρθρο 3 παρ. 1 στοιχ. γ'), η πλειοψηφία των κρατών μελών έχει ενσωματώσει με ακρίβεια την διάταξη αυτήν στην εθνική της νομοθεσία, πλην μίας μειοψηφίας που παρέχει το δικαίωμα αυτό, εφόσον και σε αυτήν την περίπτωση το πρόσωπο στερείται την ελευθερία του.

Περαιτέρω, η πλειοψηφία των κρατών μελών συμμορφώθηκε με τη διαταξη του άρθρου 3 παρ. 1 στοιχ. δ' της παρούσας Οδηγίας, για το δικαίωμα διερμηνείας και μετάφρασης. Εντούτοις, κρίθηκε ότι έχουν ανακύψει ζητήματα συμμόρφωσης σε ορισμένα κράτη μέλη όπου το δικαίωμα ενημέρωσης σχετικά με το δικαίωμα διερμηνείας και μετάφρασης δεν ρυθμίζεται σαφώς. Σε δύο κράτη μέλη η εθνική νομοθεσία δεν προβλέπει ούτε το δικαίωμα διερμηνείας

¹⁸ Στο ελληνική έννομη τάξη, ένα πρόσωπο καθίσταται κατηγορούμενο με την άσκηση ποινικής δίωξης εις βάρος του, με τη σύνταξη του κατηγορητηρίου.

και μετάφρασης, ούτε το δικαίωμα ενημέρωσης σχετικά με αυτό¹⁹. Τούτο συνιστά σημαντικότατη παράβαση, διότι η έλλειψη σαφούς και πλήρους νομοθετικής ρύθμισης δύναται να δημιουργήσει σημαντικά εμπόδια στην αποτελεσματική άσκηση των δικαιωμάτων υπεράσπισης από τους υπόπτους ή κατηγορούμενους, όταν δεν κατανοούν τη γλώσσα της διαδικασίας.

Η ενημέρωση περί του δικαιώματος σιωπής (άρθρο 3 παρ. 1 στοιχ. ε') φαίνεται να μεταφέρθηκε ορθώς στις επιμέρους έννομες τάξεις των κρατών μελών, πλην ενός, στην νομοθεσία του οποίου δεν περιγράφεται λεπτομερώς και σαφώς η εν λόγω απαίτηση. Έτερα κράτη, μάλιστα, μετέφεραν τη διάταξη στο εθνικό τους δίκαιο διευρύνοντας παράλληλα το προστατευτικό της πλαίσιο, όπως επί παραδειγματι, προσθέτοντας ότι το δικαίωμα σιωπής συνεπάγεται επίσης: το δικαίωμα σχολιασμού της κατηγορίας, το δικαίωμα πραγματοποίησης δήλωσης ή το δικαίωμα απάντησης ή μη σε ερωτήσεις.

Όσον αφορά την παροχή ενημέρωσης σε απλή και κατανοητή γλώσσα και συνεκτίμηση των ειδικών αναγκών των ευάλωτων προσώπων (άρθρο 3 παρ. 2), ανέκυψαν ζητήματα σχετικά με τις διαφορετικές προσεγγίσεις ορισμένων κρατών μελών. Συγκεκριμένα, ορισμένα κράτη μέλη αναφέρονται γενικά σε ευάλωτες ομάδες ατόμων, χωρίς να προσδιορίζουν τις ειδικότερες κατηγορίες. Αρκετά άλλα κράτη μέλη αναφέρουν ειδικές κατηγορίες ευάλωτων προσώπων, όπως επί παραδείγματι:

- πρόσωπα με προβλήματα ακοής και ομιλίας,
- πρόσωπα με προβλήματα όρασης,
- πρόσωπα με διανοητική αναπηρία,
- πρόσωπα με μαθησιακές δυσκολίες,
- πρόσωπα που πάσχουν από νοητικές διαταραχές,
- πρόσωπα άνω των 75 ετών,
- γυναίκες σε κατάσταση εγκυμοσύνης,
- μόνοι γονείς που ανατρέφουν ανήλικα τέκνα και
- πρόσωπα που έχουν υποστεί βασανιστήρια, βιασμό ή άλλες σοβαρές μορφές ψυχολογικής, φυσικής ή σεξουαλικής βίας.

¹⁹ Έκθεση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο σχετικά με την εφαρμογή της οδηγίας 2012/13/ΕΕ, COM (2018) 858 final, Βρυξέλλες 18.12.2018, ό.π. 7

Μάλιστα, ορισμένα κράτη μέλη δεν προβλέπουν στην εθνική νομοθεσία τους ειδική μεταχείριση για τις ευάλωτες ομάδες ατόμων, γεγονός που αντίκειται στις διατάξεις και το πνεύμα της Οδηγίας 2012/13/ΕΕ. Σε ορισμένες έννομες τάξεις δεν ρυθμίζεται σαφώς ποια πρόσωπα χαίρουν προστασίας και σε ποιες περιπτώσεις, ενώ ορισμένα κράτη μέλη δεν προβλέπουν ότι η σχετική ενημέρωση πρέπει να παρέχεται σε γλώσσα που κατανοεί το πρόσωπο, ούτε αναφέρουν ότι η ενημέρωση πρέπει να γίνεται σε «απλή και κατανοητή γλώσσα».

Δέον να τονισθεί, ότι σχετικά με το δικαίωμα παροχής εγγράφου δικαιωμάτων κατά τη σύλληψη (άρθρο 4 παρ. 1), αρκετά κράτη μέλη αναφέρονται κατά λέξη στο «έγγραφο δικαιωμάτων», ενώ άλλα χρησιμοποιούν διαφορετική ορολογία, όπως «δήλωση», «γραπτή ενημέρωση ή ειδοποίηση ή ανακοίνωση» ή «φυλλάδιο». Ωστόσο, παρά τη διαφορετική ορολογία, όλα τα έγγραφα που αναφέρονται στις αντίστοιχες εθνικές νομοθεσίες αποτελούν έγγραφο δικαιωμάτων σύμφωνα με την Οδηγία. Τα περισσότερα κράτη μέλη μετέφεραν την απαίτηση «άμεσης» παροχής του εγγράφου δικαιωμάτων, αν και τη διατύπωσαν με διαφορετικούς τρόπους στην εθνική τους νομοθεσία.

Η εθνική νομοθεσία ορισμένων κρατών μελών είτε δεν ορίζει ποτέ πρέπει να παρέχεται το έγγραφο, είτε επιτρέπει να διαφοροποιείται η υποχρέωση της αρχής ανάλογα με το είδος της διαδικασίας. Η υποχρέωση παροχής στον ύποπτο και τον κατηγορούμενο της δυνατότητας να αναγνώσει και να διατηρήσει το έγγραφο δικαιωμάτων δεν μεταφέρθηκε από όλα τα κράτη μέλη ρητά. Επιπλέον, ένα κράτος μέλος επιτρέπει την παρέκκλιση από την υποχρέωση γραπτής ενημέρωσης του προσώπου (ακόμη και σε μεταγενέστερο στάδιο) σε περιπτώσεις που η γραπτή ενημέρωση δεν είναι εύλογα δυνατή και η προφορική ενημέρωση θεωρείται επαρκής.

Το άρθρο 4 παρ. 2 της παρούσας ορίζει ρητά τον κατάλογο των δικαιωμάτων που πρέπει να περιέχει το ως άνω έγγραφο, πέραν των πληροφοριών που περιέχονται στο άρθρο 3. Συγκεκριμένα:

- (a) το δικαίωμα πρόσβασης στο υλικό της δικογραφίας·
- (b) το δικαίωμα ενημέρωσης των προξενικών αρχών και ενός προσώπου·
- (c) το δικαίωμα πρόσβασης σε επείγουσα ιατρική περίθαλψη· και
- (d) τον ανώτατο αριθμό ωρών ή ημερών κατά τις οποίες ο ύποπτος ή κατηγορούμενος μπορεί να στερηθεί την ελευθερία του προτού προσαχθεί ενώπιον της δικαστικής αρχής.

Τέλος, το άρθρο 4 παρ. 5 ορίζει ότι τα κράτη μέλη οφείλουν να μερινούν, προκειμένου ώστε ο ύποπτος ή κατηγορούμενος να λαμβάνει το έγγραφο δικαιωμάτων συνταγμένο σε γλώσσα που κατανοεί. Όταν το έγγραφο δικαιωμάτων δεν είναι διαθέσιμο στην κατάλληλη γλώσσα, ο ύποπτος ή κατηγορούμενος πρέπει να ενημερώνεται για τα δικαιώματά του προφορικά σε γλώσσα που κατανοεί. Το έγγραφο δικαιωμάτων πρέπει στη συνέχεια να του παρέχεται σε γλώσσα που κατανοεί και χωρίς αδικαιολόγητη καθυστέρηση.

Δεκατρία κράτη μέλη εναρμόνισαν ορθά την εν λόγω διάταξη, ενώ τρία κράτη μέλη δεν την ενσωμάτωσαν καθόλου στη νομοθεσία τους. Έτερα κράτη μέλη δεν μετέφεραν το πλήρες περιεχόμενο του άρθρου, καθώς, επί παραδείγματι, δεν διασφαλίζουν σε πρώτο στάδιο ότι ο ύποπτος ή ο κατηγορούμενος θα λαμβάνει προφορική ενημέρωση σε γλώσσα που κατανοεί, όταν δεν υπάρχει διαθέσιμο έγγραφο δικαιωμάτων στην κατάλληλη γλώσσα, και ότι αυτή η ενημέρωση θα συνοδεύεται στη συνέχεια από μετάφραση του εγγράφου δικαιωμάτων. Επιπλέον, ορισμένα κράτη μέλη δεν προβλέπουν την υποχρέωση παροχής της μετάφρασης του εγγράφου δικαιωμάτων «χωρίς αδικαιολόγητη καθυστέρηση». Τέλος, σε ένα κράτος μέλος προβλέπεται ότι η ενημέρωση πρέπει να παρέχεται προφορικά μόνο εάν το άτομο δεν μπορεί να διαβάσει ή να γράψει, αλλά όχι όταν οι πληροφορίες δεν είναι διαθέσιμες στη γλώσσα που κατανοεί το πρόσωπο²⁰.

B. 2. ii) Επί του δικαιώματος ενημέρωσης σχετικά με την ποινική κατηγορίας (άρθρο 6)

Ως αναφέρθηκε, το άρθρο 6 της Οδηγίας προβλέπει την υποχρέωση του υπόπτου και του κατηγορούμενου να ενημερώνεται σχετικά με την κατηγορία, αλλά και όποιες αλλαγές – μεταβολές επέλθουν δευτερευόντως σε αυτήν. Υποχρεώνει δε τα κράτη μέλη να μεριμνούν ώστε ο ύποπτος ή κατηγορούμενος να ενημερώνεται για την αξιόποινη πράξη την οποία φέρεται ότι διέπραξε. Η ενημέρωση αυτή πρέπει να είναι άμεση και δεόντως λεπτομερής προκειμένου να διασφαλισθεί ο δίκαιος χαρακτήρας της διαδικασίας και να εξασφαλιστεί η αποτελεσματική άσκηση των δικαιωμάτων υπεράσπισης του κατηγορουμένου.

Όλα τα κράτη μέλη, με εξαίρεση δύο, συμμορφώθηκαν με την εν λόγω υποχρέωση άμεσης ενημέρωσης, με ορισμένες διαφοροποιήσεις στην εθνική τους ορολογία. Επί παραδείγματι, πολλά κράτη μέλη υιοθέτησαν διατυπώσεις όπως «το συντομότερο δυνατό»,

²⁰ Έκθεση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο σχετικά με την εφαρμογή της οδηγίας 2012/13/ΕΕ, COM (2018) 858 final, Βρυξέλλες 18.12.2018, ό.π. 10

«πάραυτα», «χωρίς αδικαιολόγητη καθυστέρηση», «στο συντομότερο δυνατό διάστημα» ή «επειγόντως», σε κάθε περίπτωση όμως το αργότερο πριν από την πρώτη ανάκριση.

Περαιτέρω, κατά την παράγραφο 2 του ίδιου άρθρου, ο ύποπτος ή κατηγορούμενος που συλλαμβάνεται ή κρατείται έχει το δικαίωμα να ενημερώνεται για τους λόγους της σύλληψης ή κράτησής του, συμπεριλαμβανομένης της αξιόποινης πράξης την οποία φέρεται, ή κατηγορείται, ότι διέπραξε.

Η πλειονότητα των κρατών μελών παρέχει το δικαίωμα ενημέρωσης του υπόπτου ή του κατηγορούμενου που στερείται την ελευθερία του για τους λόγους της σύλληψης ή κράτησής του. Ωστόσο, σε δύο κράτη μέλη το δικαίωμα αυτό δεν διασφαλίζεται ρητά για τα πρόσωπα που συλλαμβάνονται, αλλά μόνο γι' αυτά που κρατούνται. Σε ένα κράτος μέλος, η ενημέρωση για τους λόγους της σύλληψης ή κράτησης πραγματοποιείται μόνον όταν το πρόσωπο παραδίδεται σε σωφρονιστικό ίδρυμα. Τέλος, σε έτερο κράτος μέλος η εθνική νομοθεσία απαιτεί την ενημέρωση του συλληφθέντος ή του κρατούμενου σχετικά με τα πραγματικά περιστατικά, ωστόσο δεν ορίζεται ότι πρέπει να παρέχονται οι λόγοι σύλληψης ή κράτησης.

Μάλιστα, κατά την παράγραφο 3 του ίδιου άρθρου, τα κράτη μέλη οφείλουν να μεριμνούν, προκειμένου να παρέχονται στον ύποπτο ή τον κατηγορούμενο λεπτομερή στοιχεία σχετικά με την ποινική κατηγορία, συμπεριλαμβανομένης της φύσης, του νομικού χαρακτηρισμού της αξιόποινης πράξης και του είδους της συμμετοχής του. Τα στοιχεία αυτά πρέπει να παρέχονται το αργότερο με τη διαβίβαση του κατηγορητηρίου στο δικαστήριο.

Όσον αφορά την εν λόγω επιταγή, η πλειονότητα των κρατών μελών έχει συμμορφωθεί, χωρίς ωστόσο να εκλείπουν ορισμένες παρεκκλίσεις, ιδίως αναφορικά με τον χρόνο ενημέρωσης περί της ποινικής κατηγορίας. Ειδικότερα, σε έξι κράτη μέλη, η ουσία της υπόθεσης διαβιβάζεται από την εισαγγελία στο δικαστήριο και μόνο στη συνέχεια διαβιβάζεται και στον κατηγορούμενο, ενώ σε ένα κράτος μέλος, ο κατηγορούμενος ενδέχεται να ενημερωθεί σχετικά με την κατηγορία ακριβώς πριν την παρουσία του ενώπιον του φυσικού του δικαστή. Σε δύο κράτη μέλη δεν είναι σαφές αν η απόφαση επιδίδεται στον κατηγορούμενο το αργότερο κατά τη διαβίβαση του κατηγορητηρίου στο δικαστήριο. Τέλος, σε ένα κράτος μέλος παρέχονται λεπτομερή στοιχεία για την ποινική κατηγορία το αργότερο κατά την ακροαματική διαδικασία.

Η ερμηνεία του όρου «το αργότερο με τη διαβίβαση του κατηγορητηρίου στο δικαστήριο» αποτέλεσε αντικείμενο προδικαστικής απόφασης του Δικαστηρίου. Το Δικαστήριο ανέφερε ότι «το άρθρο 6, παράγραφος 3, της οδηγίας 2012/13 έχει την έννοια ότι δεν αντιτίθεται στη

γνωστοποίηση προς την υπεράσπιση λεπτομερών πληροφοριών σχετικά με την κατηγορία μετά τη διαβίβαση του κατηγορητηρίου στο δικαστή αλλά πριν αρχίσει εκ μέρους του η επί της ουσίας εξέταση της κατηγορίας και πριν ξεκινήσει η ενώπιόν του συζήτηση, ή, όταν πρόκειται για πληροφορίες σχετικά με μεταγενέστερες τροποποιήσεις, αφού ξεκινήσει η συζήτηση αλλά πριν από το στάδιο της διάσκεψης, υπό τον όρον ότι λαμβάνονται από τον δικαστή όλα τα αναγκαία μέτρα για τον σεβασμό των δικαιωμάτων υπεράσπισης και τη δίκαιη διεξαγωγή της διαδικασίας»²¹.

Σε ορισμένα κράτη μέλη ανακύπτουν ζητήματα αναφορικά με το περιεχόμενο της παρεχόμενης ενημέρωσης. Επί παραδείγματι, η εθνική νομοθεσία δεν προβλέπει ότι ο ύποπτος ή ο κατηγορούμενος πρέπει να ενημερώνεται λεπτομερώς σχετικά με την κατηγορία, συμπεριλαμβανομένης της φύσης και του νομικού χαρακτηρισμού της αξιόποινης πράξης και του είδους της συμμετοχής του. Επιπλέον, σε ορισμένες εθνικές νομοθεσίες εξακολουθεί να υφίσταται γενική αβεβαιότητα σχετικά με τα στοιχεία που παρέχονται όσον αφορά το περιεχόμενο των αποφάσεων.

Όσον αφορά τον τρόπο ενημέρωσης σε υπόπτους ή κατηγορουμένους που δεν διαθέτουν μόνιμη κατοικία ή διαμονή εντός του πεδίου της κατά τόπον αρμοδιότητας ενός κράτους μέλους, έχουν ανακύψει ζητήματα, την επίλυση των οποίων κλήθηκε να επιλύσει το ΔΕΕ με την έκδοση προδικαστικής απόφασης.²²

Τέλος, η παράγραφος 4 του άρθρου 6 της Οδηγίας προβλέπει ότι ύποπτος ή κατηγορούμενος θα πρέπει να ενημερώνεται άμεσα για τυχόν αλλαγές στις πληροφορίες σχετικά με την κατηγορία, όταν αυτό απαιτείται, προκειμένου να διασφαλιστεί ο δίκαιος χαρακτήρας της διαδικασίας. Αν και η πλειονότητα έχει μεταφέρει την εν λόγω διάταξη, ανακύπτουν ζητήματα σε ορισμένα κράτη, στην εθνική νομοθεσία των οποίων προβλέπεται η κοινοποίηση ορισμένων μόνον αλλαγών, όπως η μεταβολή του νομικού χαρακτηρισμού της πράξης.

²¹ Έκθεση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο σχετικά με την εφαρμογή της οδηγίας 2012/13/ΕΕ, COM (2018) 858 final, Βρυξέλλες 18.12.2018, ό.π. 14

²² ΔΕΕ, απόφαση της 15ης Οκτωβρίου 2015, Covaci, C-216/14, ΔΕΕ, απόφαση της 22ας Μαρτίου 2017 στις συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-124/16, C-188/16 και C-213/16, Tranca a.o.

B. 2. iii) Επί του δικαιώματος πρόσβασης στο υλικό της δικογραφίας (άρθρο 7)

Στο άρθρο 7 της Οδηγίας 2012/13/ΕΕ παρέχονται κανόνες σχετικά με την πρόσβαση στο υλικό της ποινικής δικογραφίας. Στην παράγραφο 1 αυτού προβλέπεται ότι «*όταν πρόσωπο συλλαμβάνεται και κρατείται σε οποιοδήποτε στάδιο της ποινικής διαδικασίας, τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι χορηγούνται στον ίδιο ή τον συνήγορό του τα έγγραφα σχετικά με τη συγκεκριμένη υπόθεση τα οποία είναι στην κατοχή των αρμόδιων αρχών και τα οποία είναι ουσιώδη για την αποτελεσματική αμφισβήτηση, σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο, της νομιμότητας της σύλληψης και της κράτησης*».

Από την αξιολόγηση των εθνικών μέτρων εφαρμογής προκύπτει ότι η έννοια του όρου «*βασικά έγγραφα*», καθώς και το συνολικό πεδίο εφαρμογής της πρόσβασης διαφέρουν σε αρκετά κράτη μέλη. Η μειοψηφία, ωστόσο, των κρατών μελών ορίζει ποιο το κριτήριο των «*βασικών εγγράφων*». Κρίθηκε, μάλιστα, ότι ένα μόνο κράτος μέλος απαριθμεί τα βασικά έγγραφα, ενώ έτερο κράτος μέλος ορίζει και κατονομάζει ρητώς ποια είναι αυτά. Περαιτέρω, δύο κράτη μέλη προβλέπουν στο εθνικό τους δίκαιο σχετικό ορισμό, ωστόσο η απόφαση αναφορικά με το εν λόγω ζήτημα παραμένει στην ευχέρεια του αρμόδιου για την κράτηση υπαλλήλου ή του δικαστηρίου.

Περαιτέρω, ορισμένα κράτη μέλη επιτρέπουν την άρνηση παροχής πρόσβασης σε βασικά έγγραφα. Σε αρκετά κράτη μέλη, οι υφιστάμενοι περιορισμοί, όσον αφορά την πρόσβαση στο υλικό της δικογραφίας, επεκτείνονται και σε έγγραφα, τα οποία θεωρούνται ως βάση για την αμφισβήτηση της νομιμότητας της σύλληψης ή της κράτησης. Η πρόσβαση σε βασικά έγγραφα μπορεί να απορριφθεί από τις αρχές που χειρίζονται την υπόθεση, εφόσον τα θεμελιώδη δικαιώματα ή τα συμφέροντα άλλων προσώπων ενδέχεται να παραβιαστούν ή αν ενδέχεται να απειληθεί σοβαρά η ομαλή διεξαγωγή άλλης έρευνας. Σύμφωνα με πάγια νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ), δεν αποκλείεται η δυνατότητα να τηρηθεί απόρρητο το υλικό της δικογραφίας, προκειμένου να αποφευχθεί το ενδεχόμενο αλλοίωσης των αποδεικτικών στοιχείων από τους υπόπτους ή τους κατηγορουμένους και παρακώλυσης ή συσκότισης της απονομής δικαιοσύνης.

Ωστόσο, η άρνηση πρόσβασης δεν μπορεί να εφαρμοστεί αν θέτει ουσιαστικούς περιορισμούς στα δικαιώματα άμυνας. Ενίοτε γίνεται αναφορά στην ύπαρξη «*αντισταθμιστικών παραγόντων*», οι οποίοι θα πρέπει να εξασφαλίζουν την δυνατότητα αποτελεσματικής προσβολής της κράτησης ή της σύλληψης.

Η παράγραφος 2 του άρθρου 7 της παρούσας ορίζει ότι «τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι οι αρμόδιες αρχές χορηγούν πρόσβαση τουλάχιστον στο σύνολο του αποδεικτικού υλικού που κατέχουν υπέρ ή κατά του υπόπτου ή του κατηγορουμένου στο εν λόγω άτομο ή στον συνήγορό του για τη διασφάλιση του δίκαιου χαρακτήρα της διαδικασίας και την προετοιμασία της υπεράσπισής του». Τούτο έχει μεταφερθεί από την πλειοψηφία των κρατών μελών, πλην ορισμένων εξαιρέσεων. Ειδικότερα, προκύπτουν ζητήματα όταν παρέχεται πρόσβαση στον φάκελο της υπόθεσης, ο οποίος δεν περιέχει το σύνολο του αποδεικτικού υλικού. Σε ορισμένες περιπτώσεις, μάλιστα, δεν παρέχεται πρόσβαση στα αποδεικτικά στοιχεία που τηρούνται εκτός του φακέλου της υπόθεσης ή η πρόσβαση παρέχεται μόνο στο στάδιο της δίκης.

Η παράγραφος 3 του ίδιου άρθρου ορίζει ότι «με την επιφύλαξη της παραγράφου 1, η πρόσβαση στο υλικό σύμφωνα με την παράγραφο 2 παραχωρείται εγκαίρως ώστε να διασφαλίζεται η αποτελεσματική άσκηση των δικαιωμάτων υπεράσπισης και το αργότερο έως την υποβολή των στοιχείων της κατηγορίας στην κρίση του δικαστηρίου. Εφόσον νέο αποδεικτικό υλικό περιέλθει στην κατοχή των αρμόδιων αρχών, παραχωρείται πρόσβαση σε αυτό το υλικό εγκαίρως ώστε να εξετασθεί δεόντως».

Αν και η εν λόγω διάταξη έχει μεταφερθεί με ακρίβεια από την πλειοψηφία των κρατών μελών, εξακολουθούν να υφίστανται ορισμένες διαφοροποιήσεις στις επιμέρους εθνικές νομοθεσίες. Συγκεκριμένα, ένα ένα κράτος μέλος δεν θέτει χρονικό όριο για την πρόσβαση στον φάκελο, ενώ σε άλλα η πρόσβαση παρέχεται μόνο μετά την ολοκλήρωση της προδικαστικής έρευνας και την έκδοση ή την κοινοποίηση του κατηγορητηρίου. Στο πλαίσιο αυτό το Δικαστήριο ανέφερε στην προαναφερθείσα υπόθεση Kolev²³ ότι «το άρθρο 7, παράγραφος 3, της οδηγίας αυτής έχει την έννοια ότι εναπόκειται στον εθνικό δικαστή να διασφαλίζει ότι παρέχεται στην υπεράσπιση πραγματική δυνατότητα πρόσβασης στο υλικό της δικογραφίας, σε χρόνο που μπορεί ενδεχομένως να είναι και μεταγενέστερος της διαβίβασης του κατηγορητηρίου στον δικαστή, αλλά πριν αρχίσει εκ μέρους του η επί της ουσίας εξέταση της κατηγορίας και πριν ξεκινήσει η ενώπιόν του συζήτηση, ή, όταν κατατίθεται στη δικογραφία νέο υλικό κατά τη διάρκεια της δίκης, αφού ξεκινήσει η συζήτηση αλλά πριν από το στάδιο της διάσκεψης, υπό τον όρον ότι λαμβάνονται από τον δικαστή όλα τα αναγκαία μέτρα για τον σεβασμό των δικαιωμάτων υπεράσπισης και τη δίκαιη διεξαγωγή της διαδικασίας.».

Δέον να επισημανθεί, ότι σε έτερο κράτος μέλος η πρόσβαση κατά το στάδιο της προδικασίας διασφαλίζεται μόνο αν είναι «προς το συμφέρον της δικαιοσύνης όσον αφορά τα

²³ ΔΕΕ, απόφαση της 5ης Ιουνίου 2018, Kolev a.o., C-612/15.

πραγματικά περιστατικά της εν λόγω υπόθεσης». Τέλος, σε δύο κράτη μέλη δεν υπάρχει σαφής πρόβλεψη όσον αφορά την πρόσβαση στο αποδεικτικό υλικό της δικογραφίας και ως εκ τούτου εγείρονται ζητήματα σχετικά με τον χρόνο και την έκταση της πρόσβασης αυτής²⁴.

Σε ό,τι αφορά την παράγραφο 4 του ίδιου άρθρου, ορίζεται ότι «κατά παρέκκλιση από τις παραγράφους 2 και 3, εφόσον δεν θίγεται το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη, δεν επιτρέπεται η πρόσβαση σε τμήμα του υλικού αν αυτή ενδέχεται να θέσει σε σοβαρό κίνδυνο τη ζωή ή τα θεμελιώδη δικαιώματα άλλου προσώπου ή τέτοια άρνηση είναι απολύτως απαραίτητη για την προστασία σημαντικού δημοσίου συμφέροντος, όπως στις περιπτώσεις κατά τις οποίες η πρόσβαση θα μπορούσε να διακυβεύσει τη διεξαγωγή έρευνας, ή να βλάψει σοβαρά την εθνική ασφάλεια του κράτους μέλους στο οποίο διεξάγεται η ποινική διαδικασία. Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε, σύμφωνα με τις διαδικασίες του εθνικού δικαίου, η απόφαση για την άρνηση πρόσβασης σε τμήμα του υλικού σύμφωνα με την παρούσα παράγραφο, να λαμβάνεται από δικαστική αρχή ή τουλάχιστον να υπόκειται σε δικαστικό έλεγχο».

Ως έχει κριθεί από την έκθεση αξιολόγησης, η εν λόγω διάταξη αποτελεί μία από τις διατάξεις με τις περισσότερες διαφορές και ανομοιομορφίες μεταξύ των κρατών μελών. Δέκα κράτη μέλη επιτρέπουν την άρνηση πρόσβασης για λόγους που ορίζονται αποκλειστικά στην Οδηγία, ενώ έτερα υιοθετούν μία λιγότερη αυστηρή προσέγγιση. Η άρνηση πρόσβασης στην νομοθεσία ορισμένων κρατών μελών λαμβάνει χώρα λόγω σοβαρού κινδύνου για τη ζωή, την υγεία, τη σωματική ακεραιότητα ή την ελευθερία του προσώπου» ή «κινδύνου για το πρόσωπο και σοβαρή παραβίαση της ιδιωτικής του ζωής». Ωστόσο, σε άλλα ο «κίνδυνος» για τα πρόσωπα δεν απαιτείται να είναι σοβαρός. Ορισμένα προβλέπουν ότι μπορεί να γίνει επίκληση των «ιδιωτικών συμφερόντων ή των συμφερόντων άλλων προσώπων». Μάλιστα, σε αρκετά κράτη μέλη δύναται να απαγορεύεται λόγω «κινδύνων άσκησης πίεσης ή απειλής για θύματα, μάρτυρες, ανακριτές, εμπειρογνώμονες ή άλλα πρόσωπα που εμπλέκονται στη διαδικασία».

Σε ό,τι αφορά την άρνηση πρόσβασης στο υλικό της δικογραφίας λόγω προστασίας σημαντικού δημοσίου συμφέροντος, μόνον ορισμένα κράτη μέλη αναφέρονται ρητώς στην ανάγκη για προστασία «σημαντικού» δημοσίου συμφέροντος, ενώ τα περισσότερα αναφέρονται γενικά σε «δημόσιο συμφέρον» ή «συμφέρον της κοινωνίας». Σε ορισμένα κράτη

²⁴ Έκθεση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο σχετικά με την εφαρμογή της οδηγίας 2012/13/ΕΕ, COM (2018) 858 final, Βρυξέλλες 18.12.2018, ό.π. 15

μέλη ο λόγος της «εθνικής ασφάλειας» θεωρείται λόγος άρνησης, ενώ σε μια έννομη τάξη αυτό συμπληρώνεται από λόγους «άμυνας»²⁵.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β' : Η ενσωμάτωση και η εφαρμογή της Οδηγίας 2012/13/ΕΕ στην ελληνική έννομη τάξη

Α. Το δικαίωμα ενημέρωσης στον νέο Κώδικα Ποινικής Δικονομίας

Η Οδηγία 2012/13/ΕΕ, όπως και οι διατάξεις που αφορούν τις σχετικές με το Ευρωπαϊκό Ένταλμα Σύλληψης διαδικασίες, ενσωματώθηκαν στην ελληνική έννομη τάξη με τον Ν. 4236/2014. Οι σχετικές διατάξεις περιέχονται στο Β' Τμήμα του εν λόγω νομοθετήματος (άρθρα 9 έως 13), με το οποίο ενσωματώθηκε και η Οδηγία περί διερμηνείας και μετάφρασης.

Στο άρθρο 9 του εν λόγω νόμου, που αντιστοιχεί στο άρθρο 2 της Οδηγίας, ορίζεται ότι *«με τις διατάξεις των άρθρων 10 έως 13 του παρόντος νόμου εναρμονίζεται η ελληνική νομοθεσία με την Οδηγία 2012/13/ΕΕ σχετικά με το δικαίωμα ενημέρωσης του υπόπτου ή του κατηγορουμένου ως προς τα δικαιώματά του και ως προς τις εναντίον του κατηγορίες κατά τη διάρκεια της ποινικής διαδικασίας, καθώς και κατά τη διαδικασία εκτέλεσης ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης»*. Ως αναφέρθηκε ανωτέρω, η Οδηγία 2012/13/ΕΕ έχει ως στόχο την εναρμόνιση των εθνικών διατάξεων που αφορούν την ελάχιστη ενημέρωση που πρέπει να παρέχεται σε υπόπτους και κατηγορουμένους σε σχέση με τα δικαιώματα που έχουν στο πλαίσιο της οικείας διαδικασίας (δικονομικά δικαιώματα), με τις κατηγορίες που τους αποδίδονται και την πρόσβαση στο υλικό της δικογραφίας²⁶.

Εντούτοις, η πρακτική συμμόρφωση προς τις επιταγές της Οδηγίας δεν δύναται να χαρακτηριστεί επιτυχής, ως θα καταδειχθεί κατωτέρω, διότι η δικαστηριακή πρακτική και η

²⁵ Έκθεση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο σχετικά με την εφαρμογή της οδηγίας 2012/13/ΕΕ, COM (2018) 858 final, Βρυξέλλες 18.12.2018, ό.π. 18

²⁶ Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι/Θ. Παπακυριάκου, Στοιχεία Ενωσιακού Ποινικού Δικαίου, 2η έκδ., 2019, σελ. 208

ημεδαπή νομολογία ανέδειξαν τη διατήρηση μιας προσέγγισης που, σε ορισμένα ζητήματα, δεν ήταν επαρκώς ευνοϊκή προς τους κατηγορούμενους²⁷.

Μετά το άρθρο 99 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας προστίθεται άρθρο 99Α ως εξής:

«1. Ο ύποπτος ή ο κατηγορούμενος ενημερώνεται αμέσως όσον αφορά τουλάχιστον στα ακόλουθα δικαιώματα: α) το δικαίωμα παράστασης με συνήγορο, β) το δικαίωμα και τις προϋποθέσεις παροχής δωρεάν νομικών συμβουλών, γ) το δικαίωμα ενημέρωσης σχετικά με την κατηγορία, δ) το δικαίωμα διερμηνείας και μετάφρασης και ε) το δικαίωμα σιωπής.

2. Η ενημέρωση σύμφωνα με την παράγραφο 1 παρέχεται σε απλή και κατανοητή γλώσσα, προφορικώς ή εγγράφως, λαμβανομένων υπόψη των ειδικών αναγκών των υπόπτων ή κατηγορουμένων που είναι ευάλωτα πρόσωπα.

3. Στον ύποπτο τέλεσης πράξης ή στον κατηγορούμενο, ο οποίος συλλαμβάνεται ή κρατείται, παρέχεται αμέσως έγγραφο στο οποίο καταγράφονται τα δικαιώματά του και του επιτρέπεται να το διατηρεί στην κατοχή του καθ' όλη τη διάρκεια της στέρησης της ελευθερίας του. Το έγγραφο αυτό περιλαμβάνει πληροφορίες σχετικά με τα ακόλουθα δικαιώματα: α) το δικαίωμα παράστασης με συνήγορο, β) το δικαίωμα και τις προϋποθέσεις παροχής δωρεάν νομικών συμβουλών, γ) το δικαίωμα ενημέρωσης σχετικά με την κατηγορία, δ) το δικαίωμα διερμηνείας και μετάφρασης, ε) το δικαίωμα σιωπής, στ) το δικαίωμα πρόσβασης στο υλικό της δικογραφίας, ζ) το δικαίωμα ενημέρωσης των προξενικών αρχών και ενός επιπλέον προσώπου, η) το δικαίωμα σε επείγουσα ιατρική περίθαλψη, θ) τον ανώτατο αριθμό ωρών ή ημερών κατά τις οποίες ο κατηγορούμενος δύναται να στερηθεί της ελευθερίας του προτού προσαχθεί ενώπιον δικαστικής αρχής και ι) πληροφορίες σχετικά με τις δυνατότητες προσβολής του νόμιμου χαρακτήρα της σύλληψης ή της κράτησης.

4. Το ως άνω έγγραφο συντάσσεται σε απλή και κατανοητή γλώσσα. Όταν αυτό δεν είναι διαθέσιμο στην κατάλληλη γλώσσα, ο ύποπτος ή ο κατηγορούμενος ενημερώνεται για τα δικαιώματά του προφορικά σε γλώσσα που κατανοεί. Το εν λόγω έγγραφο πρέπει στη συνέχεια να χορηγείται, χωρίς αδικαιολόγητη καθυστέρηση, σε γλώσσα που ο ύποπτος ή ο κατηγορούμενος κατανοεί.»²⁸.

Εντούτοις, το ανωτέρω άρθρο ενίσχυσε μεν το δικαίωμα ενημέρωσης, εκ παραλλήλου όμως επετράπη η κατ' εξαίρεση περιστολή του δικαιώματος πρόσβασης στο αποδεικτικό υλικό

²⁷ Η. Αναγνωστόπουλος, ό.π. 487

²⁸ Ν. 4236/2014, άρθρο 10. Δικαίωμα ενημέρωσης (άρθρα 3 και 4 της Οδηγίας 2012/13/ΕΕ), sakkoulas – online

της δικογραφίας. Τούτο είχε ως αποτέλεσμα να υποβιβαστεί το υψηλότερο επίπεδο προστασίας που παρείχε η διάταξη του άρθρου 101 ΚΠΔ, παραγνωρίζοντας την προστασία που παρέχεται στο άρθρο 10 της Οδηγίας περί μη απομείωσης υπέρτερων δικαιωμάτων (non regression clause) που προβλέονται στην εθνική έννομη τάξη. Σύμφωνα με την παρ. 3 του άρθρου 101 του Ν. 4236/2014 *«Κατά παρέκκλιση από τις παραγράφους 1 και 2, εφόσον δεν θίγεται το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη, οι αρμόδιες αρχές, κατά την ανάκριση, προανάκριση ή προκαταρκτική εξέταση, δεν επιτρέπουν την πρόσβαση σε τμήμα του υλικού, αν αυτή ενδέχεται να θέσει σε σοβαρό κίνδυνο τη ζωή ή τα θεμελιώδη δικαιώματα άλλου προσώπου ή αν τέτοια άρνηση είναι απολύτως απαραίτητη για την προστασία σημαντικού δημοσίου συμφέροντος, όπως στις περιπτώσεις κατά τις οποίες η πρόσβαση θα μπορούσε να θέσει σε κίνδυνο τη διεξαγωγή έρευνας ή να βλάψει σοβαρά την εθνική ασφάλεια.»*

Παρόλα αυτά, ο νέος Κώδικας Ποινικής Δικονομίας πράγματι περιέχει σειρά εύστοχων ρυθμίσεων, με τις οποίες ενισχύεται το δικαίωμα ενημέρωσης στις επιμέρους όψεις του και επιχειρείται η θεραπεία προηγούμενων αστοχιών. Στα άρθρα 95 έως 98 του νέου ΚΠΔ αναπαράγονται οι ρυθμίσεις των άρθρων 99 Α και 99 Β του παλαιού με δύο προσθήκες στην παράγραφο του άρθρου 95. Η πρώτη εξ' αυτών αφορά την ενημέρωση του υπόπτου ή του κατηγορουμένου για τις συνέπειες της τυχόν παραίτησής του από την άσκηση των δεκτικών παραιτήσεως δικαιωμάτων που αναφέρονται στην παράγραφο 1. Η δεύτερη αφορά την σύνταξη έκθεσης για την υπό συζήτηση ενημέρωση περί των δικαιωμάτων *«δια λόγους αξιοπιστίας της διαδικασίας και για λόγους διασφάλισης της δικαιοσύνης της»*, όπως αναγράφεται και στην Αιτιολογική Έκθεση του νέου Κώδικα Ποινικής Δικονομίας (υπό III.4). Με τον Ν. 4236/2014 (άρθρο 12 της Οδηγίας), η παραπάνω πρόβλεψη είχε προστεθεί ως παράγραφος 4 στο άρθρο 101 και δημιουργούσε την λανθασμένη εντύπωση ότι αφορούσε μόνο το δικαίωμα πρόσβασης στα έγγραφα και το λοιπό αποδεικτικό υλικό της ποινικής δικογραφίας.

Ωστόσο, υποστηρίζεται από τη θεωρία²⁹ ότι αντί της προσθήκης του άρθρου 99 Α στον ΚΠΔ, θα ήταν ορθότερη, από νομοτεχνική άποψη, η προσαρμογή των ανωτέρω επιμέρους διατάξεων, προκειμένου αυτές να περιλαμβάνουν τα δικαιώματα της Οδηγίας που δεν παρείχαν πριν την έκδοσή της. Η επιλογή αυτή δε του νομοθέτη, να προσθέσει μόνο το άρθρο 99 Α, διατηρώντας αναλλοίωτες τις προαναφερθείσες διατάξεις, επιτάσσει την ερμηνεία αυτών σε

²⁹ Η. Αναγνωστόπουλος, Δικαιώματα των κατηγορουμένων στην Ευρωπαϊκή Ένωση, Οι οδηγίες 2010/54/ΕΕ – 2012/13/ΕΕ, έκδ. Σάκκουλας, 2017, σελ. 142

συνδυασμό με τη νέα διάταξη, ώστε να συμπληρώνονται με τα δικαιώματα που αναφέρονται στο άρθρο 99 Α και δεν περιλαμβάνονται σε αυτές.

Β. Προκαταρκτική εξέταση

Σε αυτό το στάδιο, καθώς η ποινική υπόθεση βρίσκεται στο στάδιο της προκαταρκτικής εξέτασης, γίνεται αναφορά για τα δικαιώματα του υπόπτου, δεδομένου ότι δεν του έχει αποδοθεί ακόμη η ιδιότητα του κατηγορουμένου. Δέον να επισημανθεί ότι, ο ύποπτος είναι ένας δυνάμει κατηγορούμενος πριν καταστεί ενεργεία κατηγορούμενος και τούτο διότι αναμφισβήτητα υφίστανται ορισμένες ενδείξεις εναντίον του, ούτως ώστε να μην έχει απλώς την ιδιότητα του μάρτυρα. Ο νέος Κώδικας Ποινικής Δικονομίας καθιέρωσε το δικαίωμα ενημέρωσης του υπόπτου, σε συμμόρφωση και εναρμόνιση με την σχετική Οδηγία 2012/13/ΕΕ (Ν. 4236/2014)³⁰.

Με το νέο ΚΠΔ οι ρυθμίσεις για την προκαταρκτική εξέταση (βλ. άρθρα 243 και 244 νέου ΚΠΔ) εντάσσονται για λόγους νομοτεχνικούς στο δεύτερο κεφάλαιο του πρώτου τμήματος του τρίτου βιβλίου και υπό μια έννοια ενοποιούνται με τις λοιπές ανακριτικές διαδικασίες της προανάκρισης και της ανάκρισης³¹.

Στο άρθρο 244 ΚΠΔ προβλέπονται τα δικαιώματα του υπόπτου στην προκαταρκτική εξέταση. Η σύγκριση αυτών προς τις σχετικές ρυθμίσεις του άρθρου 31 του προϊσχύσαντος ΚΠΔ επάγεται τα εξής:

α) Ορίζεται στο εδ. α' παρ. 1 του άρθρου 244 ΚΠΔ, ότι η κλήτευση του υπόπτου για την παροχή εξηγήσεων είναι υποχρεωτική και δη πριν από πέντε τουλάχιστον ημέρες για τους κατοικούντες στην ημεδαπή και δεκαπέντε ημέρες για τους κατοικούντες στην αλλοδαπή. Με την εν λόγω ρύθμιση τερματίζεται η σχετική ερμηνευτική προβληματική υπό το προϊσχύον άρθρο 31 παρ. 2 ΚΠΔ υπέρ της ορθότερης άποψης³². Η παράγραφος 2 του άρθρου 244 ΚΠΔ, εισάγει εξαίρεση στον κανόνα της υποχρεωτικής κλήτευσης και ορίζει ότι τούτη δύναται να παραλειφθεί σε περιπτώσεις κακουρηγημάτων «αν από τα στοιχεία της προκαταρκτικής εξέτασης προκύπτει σαφώς ότι ο ύποπτος έχει σχεδιάσει τη φυγή του ή την τέλεση νέων

³⁰ Γ. Συλίκος, Η Προκαταρκτική Εξέταση κατά τον νέο ΚΠΔ, ΠραξΛογΠΔ 2/2020, σελ. 504 επ.

³¹ Α. Παπαδαμάκης, Ποινική Δικονομία, 9^η έκδ., 2019, σελ. 237

³² Η. Αναγνωστόπουλος, ό.π. 487

εγκλημάτων και έχουν προκύψει επαρκείς ενδείξεις για την ενοχή του και τη συνακόλουθη άμεση άσκηση ποινικής δίωξης». Τούτο, προκειμένου να προστατευτεί το δημόσιο συμφέρον και η εύρυθμη λειτουργία της δικαιοσύνης, αποτρέποντας την καθυστέρηση που θα μπορούσε να προκληθεί από τη διαδικασία της κλήτευσης και από την άσκοπη καθυστέρηση της δίκης. Παρόλο που η εξαιρετική αυτή ρύθμιση διαθέτει δικαιολογητική βάση, επιβάλλεται σε κατεπείγουσας φύσης περιπτώσεις, προκειμένου να αποφευχθεί η καταστρατήγηση του κανόνα της παραγράφου 1 που θεσπίζει την υποχρεωτική κλήτευση του υπόπτου³³.

β) Περαιτέρω, εξειδικεύεται στο εδ. γ' παρ. 1 του ίδιου άρθρου, το περιεχόμενο του δικαιώματος ενημέρωσης του υπόπτου σε σχέση με την εις βάρος του κατηγορία, υπό την πρόβλεψη ότι «περιλαμβάνει κατ' ελάχιστο τη γνωστοποίηση των ποινικών διατάξεων, η παραβίαση των οποίων διερευνάται, καθώς και των θεμάτων επί των οποίων θα παράσχει εξηγήσεις». Έτσι, εναρμονίζονται με το εθνικό δίκαιο οι ελάχιστες εγγυήσεις και οι ελάχιστοι κανόνες που θέτει η Οδηγία 2012/12/ΕΕ, διευρύνοντας το δικαίωμα ενημέρωσης του υπόπτου. Πρόκειται για μία ικανοποιητική ρύθμιση, η οποία λαμβάνει μεν υπόψη τον πρώιμο ακόμα χαρακτήρα της προκαταρκτικής εξέτασης, που δεν επιτρέπει συνήθως τη διατύπωση ανεπτυγμένου κατηγορητηρίου κατά τα πρότυπα της κύριας ανάκρισης, αλλά δεν επιτρέπει την παράλειψη γνωστοποίησης των βασικών στοιχείων της πράξης (βλ. χρόνος, τόπος, τρόπος, μορφή συμμετοχής) στον ύποπτο.

γ) Για λόγους εξασφάλισης της αναγκαίας υπεράσπισης προβλέπεται στην παράγραφο 3 του ίδιου άρθρου ότι, αν μετά την περάτωση της προκαταρκτικής εξέτασης, πρόκειται να κινηθεί ποινική δίωξη για πράξη ουσιωδώς διαφορετική από εκείνη για την οποία διενεργήθηκε αυτή (προκαταρκτική εξέταση), καλείται ο ύποπτος υποχρεωτικά για συμπληρωματική παροχή εξηγήσεων³⁴. Τούτο εναρμονίζεται πλήρως με το δικαίωμα κλήτευσης για την παροχή εξηγήσεων. Η ορθή αυτή ρύθμιση διασφαλίζει την τήρηση των δικαιωμάτων του υπόπτου στις περιπτώσεις, κατά τις οποίες μετά την παροχή εξηγήσεων από τον ύποπτο για την πράξη και τα σχετικά με αυτήν ζητήματα που του γνωστοποιήθηκαν, ο εισαγγελέας εκτιμά ότι το συλλεχθέν αποδεικτικό υλικό οδηγεί στην άσκηση ποινικής δίωξης για πράξη που δεν συμπίπτει κατά τα ουσιώδη στοιχεία της με εκείνη για την οποία παρασχέθηκαν οι εξηγήσεις. Το πότε η πράξη είναι «ουσιωδώς διαφορετική» πρέπει να κρίνεται *in concreto* κατ' αναλογική εφαρμογή των προβλέψεων για την επιτρεπτή μεταβολή της κατηγορίας.

³³ ΣυμβΑΠ 903/2020

³⁴ Α. Παπαδαμάκης, ό.π. 237

Η υποχρέωση εκ νέου κλήτευσης του υπόπτου προβλέπεται στην παράγραφο 6 εδ. β' του άρθρου 43 ΚΠΔ και στην περίπτωση που ο εισαγγελέας ανασύρει τη δικογραφία από το αρχείο ενόψει νέων πραγματικών περιστατικών ή στοιχείων. Ανάλογη πρόβλεψη υφίσταται στο προϊσχύσαν άρθρο 43 παρ. 5 ΚΠΔ, πλην όμως η μη ρητή πρόβλεψη απόλυτης ακυρότητας επί παράβασης των δικαιωμάτων του υπόπτου στο άρθρο 171 παρ. 1 στοιχ. δ' του παλαιού ΚΠΔ επέτρεπε στην πράξη την κατά περίπτωση μη τήρηση της³⁵.

Περαιτέρω, σχετική είναι και η πρόβλεψη στο τελευταίο εδάφιο του άρθρου 43 παρ. 1 ΚΠΔ, σύμφωνα με την οποία η διενέργεια προκαταρκτικής εξέτασης δεν είναι υποχρεωτική, αν έχει προηγηθεί ένορκη διοικητική εξέταση ή έχει συνταχθεί πόρισμα ελέγχου ή έκθεση του Γενικού Επιθεωρητή Δημόσιας Διοίκησης ή του Σώματος ή Υπηρεσίας του Σώματος Ελέγχου των φορέων της παρ. 2 του άρθρου 1 Ν. 3074/2002. Τούτο υπό την προϋπόθεση ότι η προηγηθείσα διαδικασία είχαν ως αντικείμενο πράξεις ταυτόσημες με εκείνες για τις οποίες πρόκειται να ασκηθεί ποινική δίωξη. Η παράλειψη δε της προκαταρκτικής εξέτασης επιτρέπεται πλέον της προϋπόθεσης, ότι ο ποινικά διωκόμενος είχε κληθεί, προκειμένου να ασκήσει τα δικαιώματά του στα πλαίσια των υπό συζήτηση διαδικασιών. Αξίζει να επισημανθεί ότι η ταυτότητα ή μη των πράξεων πρέπει να κρίνεται και εν προκειμένω σύμφωνα με τα οριζόμενα στην παράγραφο 3 του άρθρου 244 ΚΠΔ.

δ) Ορίζεται πλέον στην παρ. 3 εδ. β' του άρθρου 244 ότι τυχόν παραμονή στη δικογραφία της έκθεσης εξέτασης του υπόπτου με όρκο ή χωρίς την παροχή δυνατότητας άσκησης όλων των προβλεπόμενων στο εδ. β' της παρ. 1 δικαιωμάτων στοιχειοθετεί προσβολή του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη και εντεύθεν προκαλεί απόλυτη ακυρότητα της διαδικασίας. Τούτο, διότι, όταν το πρόσωπο αυτό εξετάσθηκε ως ύποπτος και ενδεχομένως κατέθεσε στοιχεία, τα οποία αργότερα χρησιμοποιήθηκαν για να το καταστήσουν κατηγορούμενο, όπως επι παραδείγματι να ομολόγησε την τέλεση ορισμένης αξιόποινης πράξης, δεν του είχαν ανακοινωθεί τα δικαιώματά του ως κατηγορουμένου (που κατέστη αργότερα) και ιδίως αυτά της παράστασης με συνήγορο, της σιωπής και της μη αυτοενοχοποίησης. Η εν λόγω διάταξη διατηρεί αβίαστα τον χαρακτήρα της αποδεικτικής απαγόρευσης, καθώς ο ΚΠΔ δεν απαγορεύει απλά την αξιοποίηση της ένορκης κατάθεσης, αλλά απαγορεύει εκ των προτέρων την παραμονή της κατάθεσης στη δικογραφία. Η διατύπωση του ΚΠΔ πλέον είναι ιδιαίτερα αυστηρή και δεν αφήνει περιθώρια ελαστικοποίησης της δικονομικής απαγόρευσης³⁶.

³⁵ ΑΠ 1341/2015, ΠοινΧρ (ΖΞ/2017), 202, ΣυμβΕφΘεδ 843/2009, ΠραξΛογΠΔ (2010), 9

³⁶ Χ. Παπουτσής, Ο έλεγχος της εκτίμησης των αποδείξεων, 2023, σελ. 289

Γ. Κύρια Ανάκριση

Σε ό, τι αφορά την κύρια ανάκριση, από τις πλέον σημαντικές ρυθμίσεις είναι η ρητή θέσπιση της υποχρέωσης του παραγγέλλοντος την διενέργεια κύριας ανάκρισης εισαγγελέα, να συντάσσει κατηγορητήριο *«που περιέχει όλα τα στοιχεία που περιέχονται στα άρθρα 99 και 273 παρ. 2 και τα οποία είναι γνωστά στον εισαγγελέα μέχρι το πέρας της προκαταρκτικής εξέτασης ή την περάτωση της αυτεπάγγελτης προανάκρισης»*.³⁷ Ως εκ τούτου, η εν λόγω ρύθμιση εμφανίζει συνέπεια προς την αποκλειστική αρμοδιότητα του εισαγγελέα να ασκεί την ποινική δίωξη βάσει άρθρου 27 ΚΠΔ, αλλά και προς τη βαρύτητα που έχει η άσκηση της με την παραγγελία κύριας ανάκρισης. Η υποχρέωση σύνταξης κατηγορητηρίου από τον εισαγγελέα διευκολύνει το έργο του ανακριτή και επιδιώκει την αποτροπή της άσκησης αυθαιρέτων ποινικών διώξεων.

Εξάιρεση από την υποχρέωση σύνταξης κατηγορητηρίου εισάγεται στο τελευταία εδάφιο της παρ. 1 του άρθρου 246 ΚΠΔ επί αυτοφώρων αδικημάτων, στα οποία η εισαγγελική παραγγελία *«μπορεί να περιορίζεται στην παράθεση της ποινικής διάταξης που προβλέπει την αξιόποινη πράξη»*. Η εν λόγω εξάιρεση, η οποία έχει δικαιολογητική βάση τα στενά χρονικά πλαίσια της αυτόφωρης διαδικασίας, επιτρέπεται με φειδώ, ήτοι μόνον στις περιπτώσεις που η πράξη για την οποία ασκείται η ποινική δίωξη δεν διαφέρει ουσιωδώς από εκείνη για την οποία απαγγέλθηκε κατηγορία στον κατηγορούμενο στα πλαίσια της αστυνομικής προανάκρισης, κατ' άρθρο 105 παρ. 1 ΚΠΔ.

Κατά τα λοιπά, το πρώτο δικαίωμα του κατηγορουμένου στα πλαίσια διενέργειας κύριας ανάκρισης είναι η κατ' άρθρο 95 ΚΠΔ και σε συμφωνία προς την Οδηγία 2012/13/ΕΕ άμεση και σαφής ενημέρωση τουλάχιστον για τα δικαιώματά του. Τα μερικότερα δικαιώματα για τα οποία πρέπει να ενημερώνεται ο κατηγορούμενος είναι τα δικαιώματα των άρθρων 99, 100, 101, 103 και 104 ΚΠΔ³⁸, ήτοι α) το δικαίωμα παράστασης του κατηγορουμένου με συνήγορο (άρθρο 99 ΚΠΔ), β) το δικαίωμα ανακοίνωσης του περιεχομένου του κατηγορητηρίου και των εγγράφων της ανάκρισης (άρθρο 100 παρ. 1 ΚΠΔ), γ) το δικαίωμα παροχής προθεσμίας για την προετοιμασία της απολογίας του (άρθρο 103 ΚΠΔ), δ) το δικαίωμα διερμηνείας και μετάφρασης (άρθρο 101 ΚΠΔ) και ε) το δικαίωμα σιωπής και μη αυτοενοχοποίησης (άρθρο

³⁷ Η. Αναγνωστόπουλος, ό.π. 488

³⁸ Α. Κωνσταντινίδης, Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο, 5η έκδ., 2022, σελ. 185 και Γ. Καραγιάννης, Κύρια Ανάκριση, 2021, σελ. 61

104 ΚΠΔ). Ως αναφέρθηκε, το δικαιώματα αυτά έχει ο κατηγορούμενος τόσο κατά την κύρια ανάκριση όσο και κατά την προανάκριση (άρθρα 95 και 96 ΚΠΔ).

Κατά το άρθρο 95 ΚΠΔ, η ενημέρωση αυτή πρέπει να παρέχεται σε απλή και κατανοητή γλώσσα, προφορικός ή εγγράφως, λαμβανομένων υπ' όψιν των ειδικών αναγκών των υπόπτων ή κατηγορουμένων, που είναι ευάλωτα πρόσωπα. Αντικείμενο της ενημέρωσης οφείλει να αποτελεί και η αναφορά των συνεπειών παραίτησης από την άσκηση των δικαιωμάτων. Αν και ο νομοθέτης αναφέρεται σε απάντηση του υπόπτου ή του κατηγορουμένου, δεν ορίζεται ότι προηγείται κάποια ερώτηση του ανακριτή, η οποία πρέπει να απαντηθεί. Ως απάντηση νοείται, κατ' ανάγκη, η δήλωση ότι ο κατηγορούμενος κατανοεί ή όχι όσα του εξήγησε ο ανακριτής³⁹. Για την ενημέρωση και την απάντηση του υπόπτου ή του κατηγορουμένου συντάσσεται έκθεση, η οποία και υπογράφεται.

Η εκ μέρους του ανακριτή παράλειψη εξήγησης στον κατηγορούμενο των δικαιωμάτων του και έκθεσης με σαφήνεια και πληρότητα της αξιόποινης πράξης, για την οποία κατηγορείται, επιφέρει απόλυτη ακυρότητα, διότι στην περίπτωση αυτή παραβιάζεται το δικαίωμα υπεράσπισης του κατηγορουμένου. Μάλιστα, η μη γνωστοποίηση στον κατηγορούμενο του δικαιώματος σιωπής και μη αυτοενοχοποίησής επιφέρει ακυρότητα, ανεξάρτητη της μη τήρησης των ίδιων των δικαιωμάτων της σιωπής και της μη αυτοενοχοποίησης⁴⁰.

Αξίζει να σημειωθεί, ότι η αναγνώριση αυτού του δικαιώματος συνδέεται άρρηκτα και με την ανωτέρω εκτεθείσα απαγόρευση να μην αποτελεί μέρος της δικογραφίας η μαρτυρική κατάθεση, την οποία έδωσε ορισμένο πρόσωπο πριν καταστεί κατηγορούμενος (βλ. παραπάνω άρθρο 244 παρ. 3 εδ. β'). Ως αναφέρθηκε ανωτέρω, το δικαίωμα αυτό, όπως και το δικαίωμα χορήγησης εγγράφου στον κατηγορούμενο σχετικά με τα δικαιώματά του, εισήχθησαν στην ελληνική έννομη τάξη με το άρθρο 10 του Ν. 4236/2014, με το οποίο προστέθηκε το άρθρο 99Α στον προηγούμενο ΚΠΔ προς ενσωμάτωση της Οδηγίας 2012/13/ΕΕ.

Σε σχέση με την απόκτηση της ιδιότητας του δυνάμει κατηγορουμένου (εκείνου που αναφέρεται σε μήνυση, έγκληση, αίτηση ή έκθεση), πρέπει να επισημανθεί ότι το πρόσωπο αυτό, παρά το ότι δεν συνδέεται ρητώς με ασκηθείσα δίωξη ή τη διατύπωση κατηγορίας από

³⁹ Γ. Πλαγάκος, Ο Ανακριτής, 2021, σελ. 479

⁴⁰ ΣυμβΑΠ 1712/2011 – ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ

τον ανακριτή, λογίζεται ως κατηγορούμενος μόνο για την άσκηση των δικαιωμάτων του κατηγορουμένου⁴¹.

Τέλος, το δικαίωμα ενημέρωσης του κατηγορουμένου κατ' άρθρο 95 ΚΠΔ, δεν προβλέπει την υποχρέωση του ανακριτή να ενημερώσει τον κατηγορούμενο για το δικαίωμα του διορισμού αντικλήτου. Συνεπώς, εάν ο ανακριτής γνωστοποιεί στον κατηγορούμενο τα λοιπά δικαιώματά του, αλλά όχι αυτό του διορισμού αντικλήτου, στον οποίο θα γνωστοποιηθεί το πέρας της κύριας ανάκρισης μετά την απολογία του, η παράλειψη αυτή δεν επάγεται απόλυτη ακυρότητα.

Δ. Μεταβολή της κατηγορίας

Σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 343 παρ. 2 (όπως επαναδιατυπώθηκε με το άρθρο 135 του Ν. 4855/2021) : *«εφόσον το δικαστήριο μετά το πέρας της αποδεικτικής διαδικασίας και πριν από την απόφαση για την ενοχή, προσανατολίζεται σε βελτίωση της κατηγορίας ή ορθότερο νομικό χαρακτηρισμό, οφείλει να ενημερώσει τον παρόντα κατηγορούμενο και να του δώσει τον αναγκαίο χρόνο προετοιμασίας»*. Με την νέα αυτή ρύθμιση προβλέπεται για πρώτη φορά το δικαίωμα του κατηγορουμένου να ζητεί τον αναγκαίο χρόνο προετοιμασίας, εφόσον από την αποδεικτική διαδικασία προκύπτουν νέα περιστατικά, από τα οποία πιθανολογείται μεταβολή της αρχικής κατηγορίας, σε συμφωνία προς την Οδηγία και τη Νομολογία του Δικαστηρίου του Στρασβούργου⁴².

Άλλωστε, η Οδηγία 2012/13/ΕΕ επιτάσσει την έγκαιρη ενημέρωση του υπόπτου ή του κατηγορουμένου, εφόσον κατά τη διάρκεια της ποινικής διαδικασίας επέλθει μεταβολή της κατηγορίας που επηρεάζει ουσιωδώς τη θέση του, έτσι ώστε να διασφαλισθεί ο δίκαιος χαρακτήρας της διαδικασίας και η αποτελεσματική άσκηση των δικαιωμάτων υπεράσπισης. Με άλλα λόγια, να μπορεί ο κατηγορούμενος να αντικρούσει έγκαιρα και αποτελεσματικά την νέα βελτιωμένη κατηγορία.

Έτσι, η νέα διάταξη του άρθρου 343 παρ. 2 ΚΠΔ βρίσκεται σε απόλυτη συμφωνία με την Οδηγία, καλύπτοντας ένα θεσμικό κενό του προϊσχύσαντος ΚΠΔ, υπό το κράτος του οποίου ο

⁴¹ Γ. Πλαγάκος, ό.π. 480

⁴² Η. Αναγνωστόπουλος, ό.π. 489

κατηγορούμενος πληροφορούνταν για τη μεταβολή της κατηγορίας για πρώτη φορά κατά την απαγγελία της καταδικαστικής απόφασης. Δηλαδή, σε ένα σημείο όπου, πρακτικά, δεν είχε τη δυνατότητα να ασκήσει το δικαίωμα υπεράσπισής του, το οποίο κατοχυρώνεται στο άρθρο 6 παρ. 3 περ. β' ΕΣΔΑ.

Η ανωτέρω Οδηγία, καθώς και η νομολογία του Δικαστηρίου του Στρασβούργου, δεν θεσπίζει κανόνες για τα όρια του επιτρεπτού της μεταβολής της κατηγορίας⁴³, αλλά αυτό εναποτίθεται στην εκάστοτε ισχύουσα νομοθεσία. Η ερμηνεία και η εφαρμογή αυτών δε ελέγχεται περιπτώσιολογικά υπό το πρίσμα της αποτελεσματικής άσκησης των υπερασπιστικών δικαιωμάτων του κατηγορουμένου και της δικαιοσύνης της ποινικής διαδικασίας. Άλλωστε, η ποικιλία των υποθέσεων και των διαδικασιών δεν επιτρέπει τον αφηρημένο εκ των προτέρων διαχωρισμό των περιπτώσεων επιτρεπτής ή ανεπίτρεπτης μεταβολής της κατηγορίας⁴⁴.

Μάλιστα, σε κάθε περίπτωση βελτίωσης της κατηγορίας ή ορθότερου νομικού χαρακτηρισμού, το δικαστήριο έχει υποχρέωση να ενημερώσει προηγουμένως τον εμφανισθέντα κατηγορούμενο και να του δώσει τον αναγκαίο χρόνο για να προετοιμάσει την υπεράσπισή του, άλλως παραβιάζεται το άρθρο 6 παρ. 3 της ΕΣΔΑ και προκαλείται απόλυτη ακυρότητα κατά το άρθρο 171 παρ. 1 περ. δ' ΚΠΔ, για την οποία ιδρύεται ο από το άρθρο 510 παρ. 1, στοιχ. α' ΚΠΔ, λόγος αναίρεσης.

Έχει κριθεί νομολογικά ότι ανεπίτρεπτη μεταβολή της κατηγορίας (και επομένως εφαρμογή του άρθρου 343 παρ. 2 ΚΠΔ) υπάρχει ιδίως, όταν η πράξη, για την οποία καταδικάζεται ο κατηγορούμενος, είναι ουσιωδώς διαφορετική κατά τόπο, χρόνο και λοιπές ιστορικές περιστάσεις από εκείνη, για την οποία έχει ασκηθεί ποινική δίωξη ή έχει απαγγελθεί κατηγορία και έχει εισαχθεί σε δίκη, ώστε κατ' αντικείμενο να αποτελεί διαφορετικό έγκλημα. Αντιθέτως, δεν υπάρχει τέτοια μεταβολή της κατηγορίας, όταν το Δικαστήριο προσδιορίζει σαφέστερα, σύμφωνα με τα πορίσματα της ακροαματικής διαδικασίας, τα πραγματικά περιστατικά που απαρτίζουν την πράξη για την οποία ασκήθηκε ποινική δίωξη χωρίς να επηρεάζεται η ταυτότητα αυτής ως ιστορικού γεγονότος⁴⁵.

⁴³ Σημειώνεται ότι κάθε μεταβολή της κατηγορίας είναι απαγορευμένη. Οι όροι «ανεπίτρεπτη» και «επιτρεπτή» μεταβολή χρησιμοποιούνται στην πράξη, ενώ ορθότερο είναι ότι πρόκειται για «βελτίωση της κατηγορίας» ή «ορθότερο νομικό χαρακτηρισμό».

⁴⁴ Η. Αναγνωστόπουλος, ό.π. 489

⁴⁵ ΑΠ 2055/2019, ΠραξΛογΠΔ, (2020), 1

Περαιτέρω, επιτρεπτή μεταβολή της κατηγορίας υπάρχει όταν, κατ' εφαρμογή της διάταξης του άρθρου 369 παρ. 3 ΚΠΔ, με την απόφαση του δικαστηρίου προσδιορίζονται με περισσότερη ακρίβεια και σαφήνεια, βάσει των πραγματικών περιστατικών που προέκυψαν κατά την αποδεικτική διαδικασία ενώπιον αυτού, τα στοιχεία που συγκροτούν την υποκειμενική και αντικειμενική υπόσταση της εγκληματικής πράξης, για την οποία ασκήθηκε η ποινική δίωξη ή όταν διορθώνονται ή συμπληρώνονται και βελτιώνονται κάποια ιστορικά στοιχεία, χωρίς να μεταβάλλεται ουσιωδώς η ταυτότητα της σχετικής πράξης ή όταν απλώς δίδεται ο ορθός νομικός χαρακτηρισμός σ' αυτή από το δικάζον δικαστήριο. Σε αυτές τις περιπτώσεις, δεν αποδίδεται στον κατηγορούμενο νέα και διαφορετική πράξη από εκείνη που έχει αποδοθεί σ' αυτόν με την άσκηση της ποινικής δίωξης, υπό την έννοια της βελτίωσης αυτής ή ορθότερο νομικό χαρακτηρισμό της πράξης, ώστε να έχει εφαρμογή το άρθρο 343 παρ. 2 ΚΠΔ⁴⁶.

Συνάγεται, ότι σε γενικές γραμμές στην ημέτερη νομολογία επικρατεί η θέση ότι δεν επιτρέπεται η καταδίκη του κατηγορουμένου για πράξη που είναι «ουσιωδώς» διαφορετική εκείνης που περιγράφεται στην κατηγορία, με την οποία ο ίδιος εισήχθη σε δίκη. Ομοίως, δεν επιτρέπεται η παραπομπή του κατηγορουμένου στο ακροατήριο για πράξη, η οποία διαφέρει ουσιωδώς από εκείνη για την οποία ασκήθηκε η ποινική δίωξη και ελήφθη η απολογία του. Ωστόσο, η μεταβολή κατά βελτίωση της κατηγορίας και δη όσον αφορά τον τόπο, τον χρόνο, τον τρόπο, την μορφή συμμετοχής και τις λοιπές περιστάσεις τέλεσης της πράξης, καθώς και τον νομικό χαρακτηρισμό αυτής, είναι καταρχήν επιτρεπτή, εφόσον η πράξη για την οποία παραπέμφθηκε ή καταδικάσθηκε ο κατηγορούμενος δεν διαφέρει ουσιωδώς από αυτήν για την οποία κινήθηκε ποινική δίωξη ή περιγράφεται στο κλητήριο θέσπισμα ή το παραπεμπτικό βούλευμα.

Δέον να επισημανθεί, ότι η εξέταση της νομολογίας, όσον αφορά τα όρια του επιτρεπτού της μεταβολής της κατηγορίας, υπό το πρίσμα του άρθρου 6 παρ. 4 της Οδηγίας και του άρθρου 6 παρ. 3 της ΕΣΔΑ, οδηγεί στο συμπέρασμα ότι αυτή ενίοτε είναι ασύμβατη με τις απαιτήσεις των εν λόγω διατάξεων και της συναφούς νομολογίας του ΕΔΔΑ. Τούτο ισχύει, επί παραδείγματι, για την χωρίς περιορισμούς αποδοχή ως επιτρεπτής της μεταβολής του νομικού χαρακτηρισμού της πράξης, της μορφής συμμετοχής του κατηγορουμένου στην πράξη, της μετατροπής της απόπειρας τέλεσης του εγκλήματος σε τετελεσμένο έγκλημα, της προσθήκης επιβαρυντικών περιστάσεων ή μερικότερων πράξεων του εξακολουθούτος εγκλήματος.

⁴⁶ ΑΠ 402/2023, ΠραξΛογΠΔ, (2024), 2, ΑΠ 147/2020 – ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ

Περαιτέρω, η ελληνική νομολογία δεν εξαρτούσε το επιτρεπτό της κατά τα ως άνω μεταβολής της κατηγορίας από την προηγούμενη έγκαιρη ενημέρωση του κατηγορουμένου και την αποτελεσματική άσκηση των δικονομικών του δικαιωμάτων ή από το στάδιο ή τον βαθμό της διαδικασίας, στο οποίο έλαβε χώρα η μεταβολή, ούτε την συναρτά προς το αν τα νέα στοιχεία της μεταβληθείσας κατηγορίας ήταν «εγγενή» στην αρχική της μορφή⁴⁷.

Η νέα αυτή ρύθμιση του ΚΠΔ, παρέχουσα στον κατηγορούμενο τον αναγκαίο χρόνο μέσω της διακοπής της δίκης για την προετοιμασία της άμυνας του απέναντι στην πιθανολογούμενη μεταβολή της κατηγορίας, είναι σε ικανοποιητικό βαθμό σύμφωνη με τις απαιτήσεις της Οδηγίας 2012/13/ΕΕ και τις επιταγές της ΕΣΔΑ. Ωστόσο, η παροχή της εν λόγω ευχέρειας εξαρτάται από την εκ μέρους του ίδιου του κατηγορουμένου υποβολή σχετικού αιτήματος, ενώ δεν προβλέπεται υποχρέωση του δικαστηρίου να αναβάλει οίκοθεν πρωτοβουλία αυτού του είδους. Αυτό ακριβώς αποτελεί και το ατελές σημείο της ρύμισης, καθόσον δεν προστατεύει τον κατηγορούμενο από ενδεχόμενο αιφνιδιασμό του, στην περίπτωση που αυτός δεν προέβλεψε ως πιθανή την τελικώς επελθούσα μεταβολή της κατηγορίας που τον βαρύνει.

Στο σημείο αυτό αξίζει να επισμανθεί ότι το άρθρο 265 του γερμανικού ΚΠΔ, υποχρεώνει το δικαστήριο να προειδοποιεί τον κατηγορούμενο για την ενδεχόμενο μεταβολή της κατηγορίας. Στην απόφαση του Ομοσπονδιακού Γερμανικού Ακυρωτικού της 13.7.2018 (BGH 1 StR 34/18)⁴⁸, το Δικαστήριο τόνισε την ανάγκη παροχής επαρκούς χρόνου στον κατηγορούμενο και τον συνήγορό του στην ακροαματική διαδικασία, προκειμένου να ασκήσουν αποτελεσματικά τα δικαιώματα υπεράσπισης ενόψει της ενδεχόμενης μεταβολής της πραγματικής ή νομικής βάσης της κατηγορίας. Και αυτό διότι (επί παραδείγματι, όπως στην προκείμενη περίπτωση) η μετάβαση από συναυτουργία σε έμμεση αυτουργία, απαιτεί διαφορετική υπεράσπιση έναντι αυτής της κατηγορίας.

Σε εθνικό επίπεδο, η σύμφωνα προς την Οδηγία παράγραφος 2 του άρθρου 343 ΚΠΔ επιβάλλει να γίνει δεκτό, ότι παρά τη στενή διατύπωσή της, το δικαστήριο οφείλει και οίκοθεν στις προκείμενες περιπτώσεις να ενημερώσει σχετικά τον κατηγορούμενο και να του παράσχει επαρκή χρόνο για την προετοιμασία της αποτελεσματικής του υπεράσπισης. Η υποχρέωση δε αυτή βαρύνει τόσο το πρωτοβάθμιο, όσο και το δευτεροβάθμιο δικαστήριο.

⁴⁷ Η. Αναγνωστόπουλος, ό.π. 489

⁴⁸ <https://www-hrr--strafrecht-de>.

Ε. Πρόσβαση στο αποδεικτικό υλικό της δικογραφίας

Το δικαίωμα πρόσβασης στο αποδεικτικό υλικό της ποινικής υπόθεσης στην προδικασία καθιερώνεται στο άρθρο 244 παρ. 1 ΚΠΔ (δικαιώματα υπόπτου) , ενώ στην ανάκριση, την αστυνομική προανάκριση και την προανάκριση στα άρθρα 100 παρ. 1, 105 παρ. 1 και 106 παρ. 1 ΚΠΔ (δικαιώματα κατηγορουμένου). Μάλιστα, υπό τον νέο ΚΠΔ τούτο ισχύει στην προανάκριση χωρίς την δυνητική εξαίρεση ως προς το δικαίωμα της ανά μήνα μετα την απολογία εκ νέου λήψης αντιγράφων από τη δικογραφία, το οποίο προέβλεπε το άρθρο 104 παρ. 1 του προϊσχύσαντος ΚΠΔ. Περαιτέρω, το εν λόγω δικαίωμα δεν υπόκειται πλέον στους περιορισμούς της παρ. 3 του άρθρου 101 του προϊσχύσαντος ΚΠΔ, οι οποίοι είχαν εισαχθεί με το άρθρο 12 του Ν. 4236/2014, κατά την ενσωμάτωση της Οδηγίας 2012/13 και κατά παρέκκλιση του άρθρου 10 αυτής⁴⁹.

Ειδικότερα, όσον αφορά την κύρια ανάκριση, κατ' άρθρο 100 ΚΠΔ, μόλις ο κατηγορούμενος κλητευθεί να εμφανισθεί ή οδηγηθεί ενώπιον του ανακριτή για να απολογηθεί, ο τελευταίος του ανακοινώνει το περιεχόμενο του κατηγορητηρίου και των εγγράφων της ανάκρισης⁵⁰. Μάλιστα, ο κατηγορούμενος δύναται να μελετήσει ο ίδιος ή ο συνήγορός του το κατηγορητήριο και τα έγγραφα της ανάκρισης. Με γραπτή αίτηση του κατηγορουμένου και με δαπάνη του ιδίου χορηγούνται σε αυτόν αντίγραφα του κατηγορητηρίου και των εγγράφων της ανάκρισης, συμπεριλαμβανομένων των απολογιών των συγκατηγορουμένων του (εφόσον υπάρχουν). Την ίδια υποχρέωση έχει ο ανακριτής και τα ίδια δικαιώματα ο κατηγορούμενος, εάν κληθεί σε συμπληρωματική απολογία⁵¹.

Το δικαίωμα πρόσβασης στη δικογραφία διακρίνεται σε τρία επιμέρους δικαιώματα, ήτοι: α) στην ανακοίνωση των εγγράφων εκ μέρους του ανακριτή, β) στη μελέτη τους από τον κατηγορούμενο ή τον συνήγορό του και γ) στη λήψη αντιγράφων. Για την άσκηση του εν λόγω δικαιώματος απαιτείται πρώτα να έχει εμφανισθεί ο κατηγορούμενος αυτοπροσώπως στον ανακριτή, δηλαδή δεν νοείται η άσκησή του δι' εξουσιοδοτημένου να λάβει αντίγραφα συνηγόρου ή ακόμη και δια του συνηγόρου υπεράσπισης, που είχε παρασταθεί κατά την αρχική απολογία του κατηγορουμένου, χωρίς να έχει προηγηθεί η σύνταξη έκθεσης εμφάνισης του κατηγορουμένου ενώπιον του ανακριτή.

⁴⁹ Η. Αναγνωστόπουλος, ό.π. 490

⁵⁰ Α. Παπαδαμάκης, ό.π. 129

⁵¹ Γ. Πλαγάκος, ό.π. 497

Εφόσον ο κατηγορούμενος εμφανισθεί και συνταχθεί η σχετική έκθεση, είναι δυνατή η άσκηση του δικαιώματος πρόσβασης στο υλικό της δικογραφίας είτε με αίτηση, κατατιθέμενη αμέσως ή αργότερα είτε από τον ίδιο τον κατηγορούμενο, είτε από τον διορισθέντα συνήγορο υπεράσπισης του. Τα ίδια δικαιώματα χορηγούνται και όταν ο κατηγορούμενος βρίσκεται σε καθεστώς σύλληψης και οδηγείται στον ανακριτή είτε λόγω εκτέλεσης εντάλματος σύλληψης, είτε διότι συνελήφθη στα πλαίσια της αυτόφωρης διαδικασίας. Αξίζει να σημειωθεί ότι στα έγγραφα περιλαμβάνονται οι φωτογραφίες, όπως επίσης και οι υλικοί φορείς καταγραφής εικόνας και ήχου.

Η σύνταξη και χορήγηση γραπτού κατηγορητηρίου είναι απαραίτητη για την απαγγελία της κατηγορίας. Με την έννοια «του απαγγέλθηκε η κατηγορία» στο έντυπο της έκθεσης εμφάνισης και απολογίας του κατηγορουμένου δεν εκπληρώνεται η υποχρέωση του ανακρίνοντος να εκτίθεται με σαφήνεια και πληρότητα η πράξη, για την οποία κατηγορείται. Η μνεία των ουσιαστικών ποινικών διατάξεων, που αναφέρονται στην ασκηθείσα ποινική δίωξη και ο απλός νομικός χαρακτηρισμός των αξιόποινων πράξεων, χωρίς την ακριβή περιγραφή των πραγματικών γεγονότων, που συγκροτούν την αξιόποινη πράξη, δεν αρκεί για τη νόμιμη απαγγελία της κατηγορίας.

Η εκπλήρωση του εν λόγω δικαιώματος του κατηγορουμένου προϋποθέτει λεπτομερή αναφορά των πραγματικών περιστατικών, προκειμένου ο ίδιος να δύναται να απολογηθεί με σαφήνεια και αρτιότητα. Η υποχρέωση σύνταξης γραπτού κατηγορητηρίου διασφαλίζει την πλήρη γνώση της κατηγορίας εκ μέρους του ανακριτή, η δε ανυπαρξία του προκαλεί ακυρότητα της απολογίας του κατηγορουμένου και των εξαρτημένων από αυτήν ανακριτικών πράξεων κατ' άρθρο 171 παρ. 1 περ. δ' ΚΠΔ. Μάλιστα, το γραπτό κατηγορητήριο θα πρέπει να είναι συντεταγμένο και διαθέσιμο στον κατηγορούμενο, μόλις ο τελευταίος εμφανισθεί και λάβει προθεσμία προς απολογία. Η προθεσμία δε αυτή χορηγείται προς προετοιμασία της υπεράσπισης επί ορισμένης κατηγορίας, διατυπωμένης με ακρίβεια και σαφήνεια, και δεν επιτρέπεται να συνταχθεί αργότερα, δηλαδή διαρκούσης της χορηγηθείσας προθεσμίας προς απολογία. Αυτό, άλλωστε προκύπτει και από τη διατύπωση του άρθρου 101 παρ. 1 ΚΠΔ⁵².

Το ανωτέρω θεμελιώδες δικαίωμα διατηρεί ο κατηγορούμενος και για τα λοιπά έγγραφα της δικογραφίας, τα οποία υπήρχαν και από παράλειψη δεν τέθηκαν υπόψη του ή εντάχθηκαν στη δικογραφία μετά την πρώτη εμφάνισή του προς απαγγελία της κατηγορίας και τη

⁵² Γ. Πλαγάκος, ό.π. 498

χορήγηση σε αυτόν προθεσμίας προς απολογία. Ωστόσο, σύμφωνα με το άρθρο 103 ΚΠΔ, εάν χορηγηθεί στον κατηγορούμενο που εμφανίσθηκε προθεσμία για απολογία και κατά την ορισθείσα ημερομηνία προς απολογία, ο ανακριτής, πριν την εξέταση του, θέσει υπ' όψιν του και άλλα έγγραφα της ανακριτικής δικογραφίας, τα οποία για οποιονδήποτε λόγο δεν είχαν ανακοινωθεί σε αυτόν, δεν δημιουργείται απόλυτη ακυρότητα από τη μη γνωστοποίηση των εγγράφων αυτών κατά την πρώτη αρχική ενώπιον του ανακριτή εμφάνιση του. Τούτο, διότι, πριν από την απολογία του ο κατηγορούμενος λαμβάνει γνώση τους και δύναται, για την πληρέστερη υπεράσπιση του, να ζητήσει παράταση της προθεσμίας για απολογία κατ' άρθρο 103 παρ. 2 ΚΠΔ.

Στο σημείο αυτό, επισημαίνεται ότι το περιεχόμενο του άρθρου 100 ΚΠΔ πρέπει να ερμηνεύεται υπό τις επιταγές του άρθρου 6 της ΕΣΔΑ και του άρθρου 20 παρ. 1 του Συντάγματος, τα οποία σε κάθε περίπτωση υπερτερούν της εν λόγω δικονομικής διάταξης. Βάσει τούτων, προϋπόθεση για την αποτελεσματική άσκηση της ακρόασης του κατηγορουμένου, συνιστά ότι ο ίδιος διατηρεί το δικαίωμα να λάβει πριν από την απολογία του γνώση άπαντων των σχετικών με την υπόθεση στοιχείων, επί των οποίων καλείται να απαντήσει και να τοποθετηθεί. Έτσι, ο ανακριτής υποχρεούται, μόλις ο κατηγορούμενος κληθεί προς απολογία, να του παραδώσει όλα τα έγγραφα που βρίσκονται στην δικογραφία και δεν έχει τη διακριτική ευχέρεια να αρνηθεί την παράδοση ορισμένων εγγράφων ή να αποκρύψει κάποια από αυτά κρίνοντας, επί πολυπρόσωπης και σύνθετης υπόθεσης, ότι αυτά δεν έχουν σχέση με την κατηγορία κατά του συγκεκριμένου κατηγορουμένου. Επομένως, η εκ μέρους του ανακριτή απόρριψη του αιτήματος του κατηγορουμένου να λάβει αντίγραφα ορισμένων εγγράφων, τα οποία κατά την κρίση του, δεν αφορούσαν την κατ' αυτού κατηγορία, με την αναγραφή της φράσης «Απορρίπτει για έγγραφα που δεν τον αφορούν», προσκρούει στις παραπάνω υπερνομοθετικές διατάξεις, αφού τα έγγραφα αποτελούν μέρος μίας ενιαίας ποινικής δικογραφίας.

ΣΤ. Γνωστοποίηση των εισαγγελικών προτάσεων

Το δικαίωμα ενημέρωσης υπόπτων και κατηγορουμένων έχει ως απόρροια και την υποχρέωση του εισαγγελέα κατ' άρθρο 308 παρ. 2 εδ. β' ΚΠΔ, να ενημερώνει τους κατηγορουμένους για την εκ μέρους του υποβολή πρότασης προς το δικαστικό συμβούλιο, προκειμένου αυτοί να λάβουν αντίγραφο της και να υποβάλουν τις απόψεις τους με υπόμνημα. Η εν λόγω υποχρέωση δεν εξαρτάται από την προηγούμενη υποβολή σχετική αίτησης, όπως τούτο συνέβαινε υπο το άρθρο 308 παρ. 2 του προϊσχύσαντος ΚΠΔ, ούτε αφορά μόνο την εισαγγελική πρόταση επί της κατηγορίας, αλλά και όλες τις παρεμπόπτουσες προτάσεις. Η νέα αυτή ρύθμιση αποκαθιστά το δικαίωμα ακρόασης και την ισότητα των όπλων στην προδικασία και εναρμονίζεται πλήρως με τις επιταγές της σχετικής Οδηγίας και την νομολογία του ΕΔΔΑ. Η εν λόγω υποχρέωση ως προς τις παρεμπόπτουσες εισαγγελικές προτάσεις νοείται ότι ισχύει τόσο στην προανάκριση, όσο και στην προκαταρκτική εξέταση⁵³.

Συναφής είναι και η διάταξη του άρθρου 292 παρ. 1 και 2, σύμφωνα με την οποία ο προσωρινά κρατούμενος κατηγορούμενος ή συνήγορός του ειδοποιείται για την υποβολή της εισαγγελικής πρότασης σε σχέση με την εξακολούθηση ή άρση προσωρινής του κράτησης. Παράλληλα, δικαιούται να λάβει αντίγραφο αυτής και να υποβάλει υπόμνημα εκθέτοντας τις απόψεις του προς το δικαστικό συμβούλιο εντός της προθεσμίας που καθορίζει ο πρόεδρος του τελευταίου, η οποία σε κάθε περίπτωση δεν δύναται να είναι μικρότερη από 48 ώρες.

Ο νέος ΚΠΔ διατήρησε τον δυνητικό, κατά την κρίση του δικαστικού συμβουλίου, χαρακτήρα της αυτοπρόσωπης ή δια συνηγόρου εμφάνισης του κατηγορουμένου στην σχετική διαδικασία, προβλέποντας ωστόσο στο άρθρο 315 παρ. 4 ότι *«Όταν το δικαστικό συμβούλιο αποφαινεται με οποιαδήποτε αφορμή για την προσωρινή κράτηση ή μη του κατηγορουμένου, έχει υποχρέωση, εφόσον υποβληθεί σχετικό αίτημα, να τον καλέσει ενώπιόν του προκειμένου να διατυπώσει τις απόψεις του, εκτός αν με ειδική αιτιολογία κρίνει ότι η αυτοπρόσωπη εμφάνιση δεν είναι αναγκαία.»*. Η εν λόγω ρύθμιση εφαρμόζεται όχι μόνον στην διαδικασία εξακολούθησης της προσωρινής κράτησης αλλά «με οποιαδήποτε αφορμή», ήτοι και όταν κρίνεται προσφυγή κατά που εντάλματος προσωρινής κράτησης ή απορριπτικής διάταξης του ανακριτή, καθώς και επί υποβολής αυτοτελούς αίτησης άρσης ή αντικατάστασης προσωρινής κράτησης.

⁵³ Η. Αναγνωστόπουλος, ό.π. 490

Έτσι, γεφυρώνεται το χάσμα μεταξύ του καθεστώτος του παλαιού ΚΠΔ προς την ΕΣΔΑ και την Οδηγία, όπου δε προβλεπόταν υποχρεωτική εμφάνιση του προσωρινά κρατούμενου κατηγορούμενου στις σχετικές διαδικασίες. Η ασυμβατότητα δε του εθνικού δικαίου προς την ΕΣΔΑ είχε επισημανθεί επανειλημμένως από το ΕΔΔΑ (βλ. Kampanis c. Grece της 13/7/1995). Άλλωστε, στην υπόθεση Stergiopoulos c. Grece της 7.12.2017, το Δικαστήριο καταδίκασε την Ελλάδα για παραβίαση του άρθρου 5 παρ. 4 της ΕΣΔΑ, διότι σε προσωρινά κρατούμενο προσφεύγοντα, ο οποίος είχε ασκήσει προσφυγή κατά του εντάλματος προσωρινής κράτησης, δεν δόθηκε η δυνατότητα να λάβει γνώση του περιεχομένου της εισαγγελικής πρότασης επί της προσφυγής και να εμφανιστεί ενώπιον του δικαστικού συμβουλίου για την υποστήριξη της. Το ΕΔΔΑ έκρινε ότι η προβλεπόμενη στον (προϊσχύσαντα) ΚΠΔ διαδικασία δεν διασφάλιζε την ισότητα των όπλων, ούτε παρείχε στον κατηγορούμενο την δυνατότητα να αποκρούσει αποτελεσματικά τους λόγους, στους οποίους στηρίχθηκε η απόφαση επί της προσωρινής κράτησης. Περαιτέρω, το Δικαστήριο επεσήμανε ότι κατά τη νομολογία του, το δικαίωμα του προσωρινά κρατούμενου «να ασκήσει αυτοπροσώπως ή εν ανάγκη μέσω κάποιου μορφής εκπροσώπησης το δικαίωμα ακροάσεως» ανήκει «στις θεμελιώδεις εγγυήσεις της σχετικής με την στέρηση της προσωπικής ελευθερίας διαδικασίας» και η μη παροχή του συνιστά παραβίαση της αρχής της δίκαιης δίκης ένεκα παράλειψης επαρκούς ενημέρωσης.

Η δυνατότητα της παραγράφου 4 του άρθρου 315 του νέου ΚΠΔ, σε εξαιρετικές περιπτώσεις μπορεί να παραληφθεί και το συμβούλιο να απορρίψει την αίτηση αυτοπρόσωπης εμφάνισης του προσωρινά κρατούμενου, σε κάθε περίπτωση, ωστόσο, με «ειδική αιτιολογία» περί του μη αναγκαίου αυτής. Βέβαια, παρόλο που η απόρριψη της αίτησης μπορεί να θεωρείται δικαιολογημένη σε ορισμένες περιπτώσεις, οι περιστάσεις αυτές υπό τις οποίες θα μπορούσε να θεωρηθεί μη αναγκαία η εμφάνιση του προσωρινά κρατούμενου κατηγορουμένου, κρίνονται κάθε φορά με δυσχέρεια⁵⁴, ιδίως αν δεν υφίσταται επαρκής αιτιολόγηση. Πάντως, σε κάθε περίπτωση, υποστηρίζεται ότι η προσφυγή στην εν λόγω διάταξη θα πρέπει να αποφεύγεται, διότι φαίνεται να αντικρούει στο τεκμήριο αθωότητας του κατηγορουμένου⁵⁵.

⁵⁴ Η. Αναγνωστόπουλος, ό.π. 490

⁵⁵ Η. Αναγνωστόπουλος, ό.π. 490

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ' : Το δικαίωμα ενημέρωσης υπόπτων και κατηγορουμένων σε έτερα υπερνομοθετικής ισχύος κείμενα

A. Επισκόπηση διεθνών και εθνικών κειμένων υπερνομοθετικής ισχύος

Πέραν της Οδηγίας 2012/13/ΕΕ, το δικαίωμα ενημέρωσης του υπόπτου και του κατηγορουμένου θεσπίζεται και σε λοιπά διεθνή κείμενα, τα οποία αποσκοπούν στη διασφάλιση των θεμελιωδών δικαιωμάτων στα πλαίσια της ποινικής διαδικασίας. Το Διεθνές Σύμφωνο για τα Πολιτικά και Ατομικά Δικαιώματα (ΔΣΑΠΔ), ορίζει στο άρθρου 9 παρ. 2 αυτού ότι *«Οποιοσδήποτε συλλαμβάνεται, πληροφορείται, τη στιγμή της σύλληψής του, τους λόγους της σύλληψης και ενημερώνεται αμέσως για οποιεσδήποτε κατηγορίες εναντίον του»*. Το δικαίωμα ενημέρωσης αναγνωρίζεται εν γένει σε κάθε κατηγορούμενο στη βάση και του άρθρου 14 παρ. 3 του ΔΣΑΠΔ, που προβλέπει ότι τουλάχιστον μία από τις ελάχιστες εγγυήσεις που κάθε πρόσωπο που κατηγορείται για ποινικό αδίκημα απολαύει, σε πλήρη ισότητα, είναι *«να πληροφορηθεί το συντομότερο δυνατό σε γλώσσα που κατανοεί και λεπτομερώς, τη φύση και τους λόγους της κατηγορίας εναντίον του»*.

Περαιτέρω, το ανωτέρω άρθρο παρέχει δύο εγγυήσεις για τα πρόσωπα που συλλαμβάνονται: α) δικαίωμα πληροφόρησης, αφ' ης στιγμής της σύλληψής τους για τους λόγους αυτής, β) δικαίωμα ενημέρωσης για οποιεσδήποτε κατηγορίες εις βάρος τους. Η Επιτροπή Δικαιωμάτων του Ανθρώπου του ΟΗΕ έχει ερμηνεύει κατά τρόπο ευρύ την έννοια της σύλληψης. Η υποχρέωση του Κράτους για παροχή πληροφόρησης κατά τη σύλληψη προκύπτει σε κάθε περίπτωση στέρησης της ελευθερίας ενός προσώπου. Η σύλληψη συνεπάγεται την έναρξη στέρησης της ελευθερίας, οπότε η υποχρέωση παροχή πληροφόρησης υφίσταται ανεξάρτητα από τον τυπικό ή άτυπο χαρακτήρα της σύλληψης και ανεξάρτητα από το κατά πόσο η βάση της είναι νόμιμη. Η υποχρέωση ενημέρωσης «αμέσως για οποιεσδήποτε κατηγορίες» εναντίον του συλληφθέντος αφορά μόνο τις κατηγορίες αυτές. Αν ένα πρόσωπο, το οποίο ήδη κρατείται για μία συγκεκριμένη κατηγορία, κληθεί να κρατηθεί για μία άλλη διαφορετική κατηγορία, τότε γεννάται υποχρέωση άμεσης ενημέρωσης για την διαφορετική αυτή κατηγορία.

Η Επιτροπή Δικαιωμάτων του Ανθρώπου του ΟΗΕ έχει διευκρινίσει τα ζητήματα που αφορούν το δικαίωμα κάθε κατηγορουμένου για ποινικό αδίκημα να ενημερώνεται το συντομότερο δυνατό, σε γλώσσα που κατανοεί, με σαφήνεια και λεπτομέρεια, για τη φύση και τους λόγους της κατηγορίας εναντίον του, όπως προβλέπεται στην παράγραφο 3, η οποία είναι και η πρώτη από τις ελάχιστες εγγυήσεις στην ποινική διαδικασία που τίθενται στο ως άνω άρθρο 14 ΔΣΑΠΔ. Η εγγύηση δε αυτή δεν περιορίζεται σε συγκεκριμένες περιπτώσεις, αλλά εφαρμόζεται καθολικά, ανεξάρτητα από τη σοβαρότητα του αδικήματος ή την κατάσταση του κατηγορουμένου, είτε πρόκειται για προσωρινά κρατούμενους, είτε για άτομα που βρίσκονται σε καθεστώς ελευθερίας. Πρόκειται για μια ουσιώδη προστασία που επιδιώκει τη διαφύλαξη της δίκαιης δίκης και την αποτροπή αυθαιρεσιών στο πλαίσιο της ποινικής δικαιοσύνης.

Περαιτέρω, η Αμερικανική Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου προβλέπει στα πλαίσια του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη το δικαίωμα κάθε κατηγορούμενου για ποινικό αδίκημα να απολαμβάνει, σε πλήρη ισότητα κατά τη διάρκεια της ποινικής διαδικασίας, ελάχιστες εγγυήσεις μεταξύ των οποίων το δικαίωμα «σε προηγούμενη λεπτομερή ενημέρωση του κατηγορουμένου για τις εναντίον του κατηγορίες» (άρθρο 8 παρ. 2 β)). Το άρθρο 7 παρ. 4 της ίδιας Σύμβασης προβλέπει ότι *«Κάθε πρόσωπο που κρατείται πρέπει να ενημερώνεται για τους λόγους της κράτησής του και να πληροφορείται το συντομότερο δυνατόν για την ή τις εναντίον του κατηγορίες»*.

Σημειώνεται, ότι ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατοχυρώνει το δικαίωμα στη χρηστή απονομή δικαιοσύνης στο άρθρο 47 αυτού, το οποία διακηρύττει το δικαίωμα κάθε κατηγορούμενου προσώπου σε δίκαιη, δημόσια και εντός εύλογης προθεσμίας δίκη, από ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο. Περαιτέρω, το άρθρο 48 παρ. 2 του Χάρτη *«διασφαλίζεται ο σεβασμός των δικαιωμάτων της υπεράσπισης σε κάθε κατηγορούμενο»* και το άρθρο 6 ότι *«κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στην ελευθερία και την ασφάλεια»*. Ο συνδυασμός αυτών των διατάξεων ενισχύει το νομικό πλαίσιο που εγγυάται την προστασία των ατομικών δικαιωμάτων στο ευρωπαϊκό επίπεδο, δημιουργώντας ένα θεμέλιο για τη δίκαιη και ισότιμη μεταχείριση κάθε πολίτη εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Τέλος, το δικαίωμα ενημέρωσης υπόπτων και κατηγορουμένων εισάγεται και στο ελληνικό Σύνταγμα, όπου στο άρθρο 6 παρ. 1 αυτού ορίζεται ότι *«Κανένας δεν συλλαμβάνεται ούτε φυλακίζεται χωρίς αιτιολογημένο δικαστικό ένταλμα, που πρέπει να επιδοθεί τη στιγμή που γίνεται η σύλληψη ή η προφυλάκιση. Εξαιρούνται τα αυτόφωρα εγκλήματα»*. Με τη διάταξη αυτή προστατεύεται η προσωπική ασφάλεια και κατοχυρώνονται συνταγματικές εγγυήσεις της

σύλληψης και προσωρινής κράτησης. Μία από τις βασικές προϋποθέσεις της νόμιμης σύλληψης και κράτησης είναι το δικαστικό ένταλμα να είναι «αιτιολογημένο» και άρα να καθορίζει το συγκεκριμένο πρόσωπο που προέβη σε μία συγκεκριμένη παράβαση ορισμένης ποινικής διατάξεως, για την οποία συλλαμβάνεται και κρατείται. Επιπλέον, προϋπόθεση της νόμιμης σύλληψης και προσωρινής κράτησης είναι η επίδοση του εντάλματος κατά τη στιγμή της σύλληψης ή προσωρινής κράτησης. Σκοπός της διάταξης αυτής είναι να πληροφορηθεί ο συλλαμβανόμενος τους λόγους σύλληψής του (μία στοιχειώδης επιταγή του κράτους δικαίου), ώστε να μπορέσει να προετοιμάσει αναλόγως την άμυνά του⁵⁶.

B. Επισκόπηση επιταγών ΕΣΔΑ και Νομολογίας ΕΔΔΑ

Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ) αποτελεί τη σημαντικότερη διεθνή πράξη προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου στον κόσμο και ένα σημαντικό επίτευγμα των ευρωπαϊκών λαών⁵⁷. Βάσει του πλέον σημαντικού, άρθρου 6 αυτής, με το οποίο ενσαρκώνεται η αρχή του Κράτους Δικαίου⁵⁸, επιχειρείται η εξασφάλιση της ομαλής λειτουργίας του συστήματος απονομής της δικαιοσύνης, υπό το πρίσμα της δίκαιης δίκης.

Κατά την εν λόγω διάταξη: «Παν πρόσωπον έχει δικαίωμα όπως η υπόθεσίς του δικασθή δικάως, δημοσία και εντός λογικής προθεσμίας υπό ανεξαρτήτου και αμερολήπτου δικαστηρίου, νομίμως λειτουργούντος, το οποίον θα αποφασίση είτε επί των αμφισβητήσεων επί των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων του αστικής φύσεως, είτε επί του βασίμου πάσης εναντίον του κατηγορίας ποινικής φύσεως. Η απόφασις δέον να εκδοθή δημοσία η είσοδος όμως εις την αίθουσαν των συνεδριάσεων δύναται να απαγορευθή εις τον τύπον και το κοινόν καθ' όλην η μέρος της διαρκείας της δίκης προς το συμφέρον της ηθικής, της δημοσίας τάξεως, ή της εθνικής ασφαλείας εν δημοκρατική κοινωνία, όταν τούτο ενδείκνυται υπό των συμφερόντων των ανηλίκων ή της ιδιωτικής ζωής των διαδίκων, ή εν των κρινομένων υπό του Δικαστηρίου ως

⁵⁶ Το δικαίωμα σε διερμηνεία και μετάφραση κατά την ποινική διαδικασία και το δικαίωμα ενημέρωσης στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών, Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ), της 23.11.2015, σελ. 32

⁵⁷ Π. Νάσκου-Περράκη, Δικαιώματα του Ανθρώπου - Παγκόσμια και Περιφερειακή Προστασία, 2η έκδ., 2019, σελ 538

⁵⁸ Ν. Ανδρουλάκης, Θεμελιώδεις έννοιες της ποινικής δίκης, 2007, σελ. 33

απολύτως αναγκαίων μέτρων, όταν υπό ειδικάς συνθήκας η δημοσιότητα θα ηδύνατο να παραβλάβη τα συμφέροντα της δικαιοσύνης.»

Αξίζει να σημειωθεί ότι, δεδομένης της καθοριστικής σημασίας της εν λόγω διάταξης, το ΕΔΔΑ έχει υπογραμμίσει, ήδη από τα πρώτα βήματα της λειτουργίας του, ότι η συσταλτική ερμηνεία του άρθρου 6 δεν θα ήταν σύμφωνη προς τον σκοπό και το αντικείμενο της εν λόγω διάταξης, καθώς και της ίδιας της Σύμβασης. Αντιθέτως, το Δικαστήριο ακολουθεί σταθερά μια διασταλτική προσέγγιση, η οποία διευρύνει το πεδίο εφαρμογής της διάταξης και ενισχύει το πλέγμα των εγγυήσεων που προβλέπει. Η τάση αυτή αντικατοπτρίζεται σε όλη τη σχετική νομολογία των οργάνων του Στρασβούργου, αναδεικνύοντας τη σημασία της προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών στο πλαίσιο της δίκαιης δίκης. Μέσω αυτής της προσέγγισης, το ΕΔΔΑ έχει συμβάλει στην εδραίωση ενός δυναμικού και εξελικτικού πλαισίου προστασίας, το οποίο προσαρμόζεται στις απαιτήσεις μιας σύγχρονης, δημοκρατικής κοινωνίας που βασίζεται στον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.⁵⁹

Σε ό,τι αφορά το άρθρο 6 της ΕΣΔΑ, παρόλο που τα δικαιώματα που προβλέπει η πρώτη παράγραφος εφαρμόζονται σε κάθε περίπτωση που διακυβεύονται «αστικής φύσεως δικαιώματα και υποχρεώσεις» και «ποινικής φύσεως κατηγορία», οι λοιπές παράγραφοι του άρθρου αφορούν την ποινική μεταχείριση του κατηγορουμένου. Ειδικότερα, η παράγραφος 2 του άρθρου 6 διατυπώνει το τεκμήριο της αθωότητας, ενώ η τρίτη παράγραφος κατοχυρώνει ορισμένα ελάχιστα δικαιώματα, όπως, μεταξύ άλλων το δικαίωμα σε υπεράσπιση της επιλογής του κατηγορούμενου ή σε περίπτωση έλλειψης πόρων, δωρεάν νομικής βοήθειας, το δικαίωμα εξέτασης μαρτύρων και το δικαίωμα πληροφόρησης της σε βάρος του κατηγορίας. Σε κάθε περίπτωση, το ΕΔΔΑ έχει επανειλημμένως αποφανθεί ότι το δικαίωμα του κατηγορουμένου να ενημερώνεται για τα θεμελιώδη δικονομικά δικαιώματά του, αποτελεί ειδικότερη όψη της αρχής της δίκαιης δίκης και η παράλειψη επαρκούς ενημέρωσης εκ μέρους των αρχών συνεπάγεται παραβίαση του εκ μέρους των εθνικών αρχών⁶⁰.

Ως αναφέρθηκε ανωτέρω, το άρθρο 6 παρ. 3 στοιχ' α της ΕΣΔΑ, μεταξύ άλλων, κατοχυρώνει και το δικαίωμα του κατηγορουμένου να πληροφορηθεί, στη συντομότερη προθεσμία, σε γλώσσα που κατανοεί και με λεπτομέρεια, τη φύση και τον λόγο της κατηγορίας που του έχει απαγγελθεί. Η επίμαχη διάταξη αποσκοπεί στην έγκαιρη άρση της αβεβαιότητας του κατηγορουμένου ως προς το αντικείμενο της εκκρεμούς διαδικασίας και κατ' επέκταση

⁵⁹ Λ. Σισιλιάνος, ό.π. 231

⁶⁰ ΕΔΔΑ, Panovits κατά Κύπρου, 11.12.2008

στην προστασία του από αιφνιδιασμούς. Το δικαίωμα αυτό του κατηγορουμένου (νοείται και του υπόπτου) συνδέεται λειτουργικά και υπηρετεί το δικαίωμά του στην υπεράσπιση, καθώς επίσης και την αρχή της ισότητας των όπλων. Μάλιστα, και το ΕΔΔΑ επισημαίνει ότι το δικαίωμα του άρθρου 6 παρ. 3 στοιχ. α' ΕΣΔΑ για κάθε κατηγορούμενο «όπως πληροφορηθή, εν τη βραχυτέρα προθεσμία εις γλώσσαν την οποίαν εννοεί και εν λεπτομερεία την φύσιν και τον λόγον της εναντίον του κατηγορίας» ερμηνεύεται υπό το πρίσμα του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη, όπως αυτό κατοχυρώνεται από το άρθρο 6 παρ. 1 ΕΣΔΑ, και συνδέεται άρρηκτα με το στοιχ. β' της ίδιας παρ. του εν λόγω άρθρου, του δικαιώματος του κατηγορουμένου να διαθέτει τον αναγκαίο χρόνο για την προετοιμασία της υπεράσπισής του

Αντίστοιχα, το άρθρο 5 παρ. 2 ΕΣΔΑ (βλ. ανωτέρω άρθρο 9 παρ. 2 ΔΣΑΔΠ), προβλέπει ότι «*Παν συλληφθέν πρόσωπον δέον να πληροφορήται κατά το δυνατόν συντομώτερον και εις γλώσσαν την οποίαν εννοεί, τους λόγους της σύλληψέως του ως και πάσαν διατυπωμένην εναντίον του κατηγορίαν*». Η πληροφόρηση για τους λόγους της σύλληψης καταρχήν πρέπει να διενεργείται αμέσως κατά τη σύλληψη. Εντούτοις, ενίοτε δίνεται προτεραιότητα στην παροχή έστω «άμεσης»⁶¹ και όχι απαραίτητα «κατά τη στιγμή της σύλληψης» πληροφόρησης. Μάλιστα, και το ΕΔΔΑ έχει τονίσει ότι το άρθρο 5 παρ. 2 της ΕΣΔΑ παρέχει την ελάχιστη εγγύηση ότι κάθε συλληφθέν πρόσωπο πρέπει να ενημερώνεται για τον λόγο για τον οποίο στερείται την ελευθερία του. Η ενημέρωση αυτή θα πρέπει να είναι επαρκής, σαφής, σε απλή, μη τεχνική γλώσσα, ώστε ο συλληφθείς να κατανοεί τους ουσιαστικούς και πραγματικούς λόγους της σύλληψής του, ήτοι να είναι σε θέση να αναγνωρίζει ή να αρνείται την εγκληματική πράξη, δυνάμει της οποίας κατέστη ύποπτος ή κατηγορούμενος. Και τούτο διότι βάσει άρθρου 5 παρ. 4 ΕΣΔΑ πρέπει να μπορεί να προσφεύγει ενώπιον δικαστηρίου για να αμφισβητήσει τη νομιμότητα της κράτησής του.

Εν γένει, η πληροφόρηση – ενημέρωση του κατηγορουμένου, κρατούμενου ή μη, πρέπει να είναι λεπτομερής, να λαμβάνει χώρα σε γλώσσα που κατανοεί και να περιλαμβάνει τη φύση και την αιτία της κατηγορίας. Ως φύση νοείται η αποδιδόμενη στον κατηγορούμενο παράβαση, δηλαδή ο νομικός χαρακτηρισμός της κατηγορίας, ενώ ως αιτία τα συγκεκριμένα πραγματικά περιστατικά, οι πράξεις, δηλαδή, που φέρεται να έχει τελέσει⁶².

Στην ποινική διαδικασία, η παροχή πλήρους και λεπτομερούς ενημέρωσης για τις κατηγορίες εναντίον του κατηγορουμένου και κατά συνέπεια ο νομικός χαρακτηρισμός που τα

⁶¹ ΕΔΔΑ, Kortesis κατά Ελλάδος, 12.06.2012

⁶² Ν. Σαββίδης, ό.π. 90 επ.

δικαστήρια υιοθετούν σε κάθε περίπτωση, αποτελεί αναγκαίο όρο για τη διασφάλιση της δικαιοσύνης της διαδικασίας. Η παράγραφος 3 στοιχ. α' του άρθρου 6 ΕΣΔΑ καταδεικνύει την ανάγκη για ιδιαίτερη επιμέλεια ώστε να ενημερωθεί ο κατηγορούμενος για την «κατηγορία».

Το κατηγορητήριο, στο σημείο αυτό, διαδραματίζει έναν καθοριστικό ρόλο στην ποινική διαδικασία, καθότι από την επίδοσή του, ο κατηγορούμενος ενημερώνεται επίσημα για την νομική και πραγματική βάση των εναντίον του κατηγοριών. Ο κατηγορούμενος έχει το δικαίωμα ενημέρωσης όχι μόνο για τον «λόγο» της κατηγορίας, δηλαδή των πραγματικών περιστατικών, με τα οποία βαρύνεται και στα οποία βασίζεται η κατηγορία, αλλά επίσης και για την «φύση» της κατηγορίας, ήτοι τον νομικό χαρακτηρισμό που αποδίδεται στα περιστατικά αυτά⁶³. Για αυτόν τον λόγο δε, θα πρέπει να συντάσσεται πάντα σε γλώσσα που κατανοεί (τούτο προβλέπεται και στην Επιτροπή Δικαιωμάτων του Ανθρώπου του ΟΗΕ). Το ΕΔΔΑ έχει κρίνει ότι η απουσία γραπτής μετάφρασης του κατηγορητηρίου παραβιάζει το άρθρο 6 ΕΣΔΑ, εάν εξαιτίας της ο κατηγορούμενος δεν είχε επαρκή πληροφόρηση και έτσι εμποδίστηκε να υπερασπιστεί τον εαυτό του. Το αυτό προβλέπει και η Οδηγία 2010/64/ΕΕ, η οποία εισάγει το δικαίωμα διερμηνείας και μετάφρασης, που μεταφέρθηκε στο άρθρο 236Α ΚΠΔ (άρθρο 4 ν. 4236/2014).⁶⁴

Τέλος, το ΕΔΔΑ επισημαίνει ότι το δικαίωμα σε εκατέρωθεν ακρόαση συνεπάγεται τόσο για την κατηγορούσα αρχή όσο και για την υπεράσπιση, τη δυνατότητα γνώσης των παρατηρήσεων ή των αποδεικτικών στοιχείων της αντίδικης πλευράς, καθώς και συζήτησης αυτών. Τούτο επιτελείται με τη δυνατότητα πρόσβασης του κατηγορουμένου στο υλικό της δικογραφίας, υπό την έννοια ότι εάν δεν υφίσταται τέτοια, ο τελευταίος δεν είναι σε θέση να προετοιμάσει την υπεράσπισή του κατά τρόπο επαρκή και παραβιάζει την αρχή της ισότητας των όπλων⁶⁵.

⁶³ Η έγκαιρη ενημέρωση του κατηγορουμένου ισχύει και σε περίπτωση μεταβολής της κατηγορίας, υπό την έννοια ότι ο εφόσον η μεταβολή δεν αφορά εγγενή στοιχεία της αρχικής κατηγορίας, διαπιστώνεται παράβαση του άρθρου 6 παρ. 3 ΕΣΔΑ.

⁶⁴ Κ. Χρυσόγονος, Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα, 5η έκδ., 2023, σελ. 666

⁶⁵ ΕΔΔΑ, Α και λοιποί κατά Ηνωμένου Βασιλείου, 19.02.2009

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Από όσα εκτέθηκαν ανωτέρω, συνάγεται ότι η Οδηγία 2012/13/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 22ας Μαΐου 201, θεσπίζει ελάχιστους κανόνες και παρέχει εγγυήσεις για την ενημέρωση των κατηγορουμένων και υπόπτων στα πλαίσια ποινικών διαδικασιών, αφενός σχετικά με τα δικονομικά δικαιώματά τους, αφετέρου για τις κατηγορίες εις βάρος τους, ενώ παράλληλα θεσπίζει και το δικαίωμα πρόσβασης στο αποδεικτικό υλικό της δικογραφίας. Η σημασία των εν λόγω δικαιωμάτων συνίσταται στην προσπάθεια αποφυγής κακοδικιών, αυθαίρετων διαδικασιών, αλλά και τη διασφάλιση της υπεράσπισης, της αρχής της ισότητας των όπλων και της δίκαιης δίκης.

Τα εν λόγω θεμελιώδη δικαιώματα ήδη σηματοδοτούνταν από σειρά διεθνών και ευρωπαϊκών κειμένων, με χαρακτηριστικό παράδειγμα την ΕΣΔΑ, την κατεύθυνση της οποίας ακολουθεί και η Οδηγία. Η ΕΣΔΑ, άλλωστε, αποτελεί τη θεμελιώδη σύμβαση για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και από τα πλέον σημαντικά κείμενα, μεταξύ άλλων, και για τα δικαιώματα των υπόπτων και των κατηγορουμένων. Εντούτοις, η Οδηγία, ως παράγωγο δίκαιο της Ε.Ε. παρέχει πληρέστερη προστασία από το δίκαιο της ΕΣΔΑ και πέραν τούτου, η επίτευξη του σκοπού της ενέχει το στοιχείο της υποχρεωτικότητας για τα κράτη μέλη. Το δικαίωμα ενημέρωσης συνιστά τον ακρογωνιαίο λίθο της δίκαιης δίκης, καθώς διασφαλίζει την έγκαιρη και πλήρη πληροφόρηση των υπόπτων και κατηγορουμένων για τα δικαιώματά τους, τη φύση των κατηγοριών που τους αποδίδονται και συνδέεται άρρηκτα με το δικαίωμα υπεράσπισης.

Η ενσωμάτωση της Οδηγίας στην ελληνική έννομη τάξη με τον Ν. 4236/2014, σε πρώτο στάδιο υπήρξε φαινομενικά θετική, με την ενσωμάτωση των περισσότερων προβλέψεων της Οδηγίας. Ωστόσο, αδιαμφισβήτητα συνοδεύθηκε από αδυναμίες, εμφανίζοντας ορισμένες παρεκκλίσεις, ιδίως όσον αφορά το άρθρο 10 της Οδηγίας περί μη απομείωσης δικαιωμάτων. Μάλιστα, ορισμένες εκ των διατάξεων του Ν. 4236/2014, όσο και η δικαστηριακή πρακτική, ανέδειξαν ορισμένα προβληματικά σημεία, αλλά και περιπτώσεις, κατά τις οποίες το δικαίωμα πρόσβασης στο αποδεικτικό υλικό ή η πληροφόρηση σχετικά με τις κατηγορίες παρεμποδίστηκαν ή περιορίστηκαν, θέτοντας εμπόδια στην αποτελεσματική υπεράσπιση. Όμοιες παρεκκλίσεις διαπιστώθηκαν και στα λοιπά κράτη μέλη, τα οποία παρουσίασαν διαφορετικούς βαθμούς συμμόρφωσης. Τα ευρήματα της Επιτροπής και οι διαδικασίες παράβασης που κινήθηκαν εναντίον κρατών μελών υπογραμμίζουν την ανάγκη για

μεγαλύτερη συνέπεια και εναρμόνιση, ώστε να διασφαλιστεί η ισότιμη προστασία των δικαιωμάτων εντός της Ένωσης.

Εντούτοις, ο νέος Κώδικας Ποινικής Δικονομίας επιχείρησε τη θεραπεία των προηγούμενων αστοχιών του Ν. 4236/2014, με τον οποίο ενσωματώθηκε η Οδηγία, ενισχύοντας το δικαίωμα ενημέρωσης στις επιμέρους όψεις του. Οι νέες ρυθμίσεις πράγματι εναρμονίζονται σε ικανοποιητικό βαθμό με τις επιταγές της Οδηγίας και διευρύνουν το πεδίο εφαρμογής των θεμελιωδών δικαιωμάτων του υπόπτου και του κατηγορουμένου.

Δέον να επισημανθεί ότι από την αρχική θεσμοθέτηση του δικαιώματος ενημέρωσης στο εθνικό μας δίκαιο, σαφώς έχει σημειωθεί σημαντική πρόοδος, όσον αφορά την προστασία των δικαιωμάτων των υπόπτων και κατηγορουμένων. Εντούτοις, δεν παύουν να ανακύπτουν συνεχώς προκλήσεις. Προκειμένου, μάλιστα, να επιτευχθεί η πραγματική, άνευ ετέρου και καθολική εφαρμογή του δικαιώματος αυτού, απαιτείται περαιτέρω εναρμόνιση των εθνικών νομοθεσιών με τις ευρωπαϊκές επιταγές, αυξημένη επιμόρφωση των δικαστικών και αστυνομικών αρχών, καθώς και ενισχυμένη εποπτεία της εφαρμογής του.

Η ελληνική έννομη τάξη καλείται να επανεξετάσει τις υπάρχουσες διατάξεις και πρακτικές, ώστε να εξασφαλίσει ότι τα θεμελιώδη δικαιώματα δεν υπολείπονται των διεθνών και ευρωπαϊκών προτύπων. Μόνον έτσι θα μπορέσει να ενισχυθεί η εμπιστοσύνη των πολιτών στο σύστημα απονομής δικαιοσύνης και να επιτευχθεί ο στόχος της Ένωσης, του χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Α. Κωνσταντινίδης, *Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο*, 5η έκδ., εκδ. Σάκκουλας, 2022
- Α. Παπαδαμάκης, *Ποινική Δικονομία*, 9^η έκδ., εκδ. Σάκκουλας, 2019
- Γ. Καραγιάννης, *Κύρια Ανάκριση*, εκδ. Σάκκουλας, 2021
- Γ. Πλαγάκος, *Ο Ανακριτής*, εκδ. Σάκκουλας, 2021
- Γ. Συλίκος, *Η Προκαταρκτική Εξέταση κατά τον νέο ΚΠΔ, ΠραξΛογΠΔ 2/2020*
- Ε. Τσιτσιπά, *Υ. Χώρος Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης, Ελληνική Επιθεώρηση Ευρωπαϊκού Δικαίου*, 4, 2021
- Η. Αναγνωστόπουλος, *Τα δικαιώματα διερμηνείας, μετάφρασης και ενημέρωσης, Η νομολογιακή πρόσληψη και ο νέος ΚΠΔ, ΠοινΧρ, ΞΘ/2019*
- Η. Αναγνωστόπουλος, *Δικαιώματα των κατηγορουμένων στην Ευρωπαϊκή Ένωση, Οι οδηγίες 2010/54/ΕΕ – 2012/13/ΕΕ*, έκδ. Σάκκουλας, 2017
- Κ. Χρυσόγονος, *Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα*, 5η έκδ., εκδ. Σάκκουλας, 2023
- Α.Α. Σισιλιάνος, *Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του ανθρώπου, Ερμηνεία κατ' άρθρο*, 2^η έκδ., Νομική Βιβλιοθήκη, 2017
- Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι/Θ. Παπακυριάκου, *Στοιχεία Ενωσιακού Ποινικού Δικαίου*, 2η έκδ., εκδ. Σάκκουλας, 2019
- Ν. Ανδρουλάκης, *Θεμελιώδεις έννοιες της ποινικής δίκης*, εκδ. Σάκκουλας, 2007
- Ν. Σαββίδης, *Η υπέρβαση εξουσίας ως λόγος αναίρεσης κατά αποφάσεων στην ποινική δίκη*, εκδ. Σάκκουλας, 2018
- Π. Νάσκου-Περράκη, *Δικαιώματα του Ανθρώπου - Παγκόσμια και Περιφερειακή Προστασία*, 2η έκδ., εκδ. Σάκκουλας, 2019
- Χ. Παπουτσής, *Ο έλεγχος της εκτίμησης των αποδείξεων*, εκδ. Σάκκουλας, 2023

ΟΔΗΓΙΕΣ & ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

- Οδηγία 2013/48/ΕΕ σχετικά με το δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας και διαδικασίας εκτέλεσης του ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης, καθώς και σχετικά με το δικαίωμα ενημέρωσης τρίτου προσώπου σε περίπτωση στέρησης της ελευθερίας του και με το δικαίωμα επικοινωνίας με τρίτα πρόσωπα και με προξενικές αρχές κατά τη διάρκεια της στέρησης της ελευθερίας, ΕΕ L 294 της 6.11.2013
- Οδηγία (ΕΕ) 2016/343 για την ενίσχυση ορισμένων πτυχών του τεκμηρίου αθωότητας και του δικαιώματος παράστασης του κατηγορουμένου στη δίκη του στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας, ΕΕ L 65 της 11.3.2016
- Οδηγία (ΕΕ) 2016/800 σχετικά με τις δικονομικές εγγυήσεις για τα παιδιά που είναι ύποπτοι ή κατηγορούμενοι στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών, ΕΕ L 132 της 21.5.2016
- Οδηγία (ΕΕ) 2016/1919 σχετικά με τη δικαστική αρωγή για υπόπτους και κατηγορουμένους στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών και για καταζητούμενους σε διαδικασίες εκτέλεσης του ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης, ΕΕ L 297 της 4.11.2016
- Οδηγία (ΕΕ) 2012/13 σχετικά με το δικαίωμα ενημέρωσης στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών, ΕΕ L 142 της 22.5.2012
- Ψήφισμα του Συμβουλίου, της 30ής Νοεμβρίου 2009, για έναν οδικό χάρτη για την ενίσχυση των δικονομικών δικαιωμάτων των υπόπτων ή κατηγορουμένων σε ποινικές διαδικασίες, ΕΕ C 295 της 4.12.2009
- Έκθεση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο σχετικά με την εφαρμογή της οδηγίας 2012/13/ΕΕ, COM (2018) 858 final, Βρυξέλλες 18.12.2018
- Το δικαίωμα σε διερμηνεία και μετάφραση κατά την ποινική διαδικασία και το δικαίωμα ενημέρωσης στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών, Έκθεση Συντάσεων ΕΕΔΑ, Οδηγός Νομολογίας ΕΔΔΑ και ΔΕΕ, 2015,

NΟΜΟΛΟΓΙΑ ΕΘΝΙΚΩΝ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΩΝ

ΑΠ 1341/2015, ΠοινΧρ (ΖΞ/2017), 202

ΣυμβΕφΘεδ 843/2009, ΠραξΛογΠΔ (2010), 9

ΣυμβΑΠ 1712/2011 – ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ

ΑΠ 2055/2019, ΠραξΛογΠΔ, (2020), 1

ΑΠ 402/2023, ΠραξΛογΠΔ, (2024), 2

ΑΠ 147/2020 – ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ

ΣυμβΑΠ 903/2020

NΟΜΟΛΟΓΙΑ ΕΔΔΑ

ΕΔΔΑ, Ladent κατά Πολωνίας, 18.03.2008

ΕΔΔΑ, Panovits κατά Κύπρου, 11.12.2008

ΕΔΔΑ, Kortesis κατά Ελλάδος, 12.06.2012

ΕΔΔΑ, A και λοιποί κατά Ηνωμένου Βασιλείου, 19.02.2009

NΟΜΟΛΟΓΙΑ ΔΕΕ

ΔΕΕ, απόφαση της 15ης Οκτωβρίου 2015, Conaci, C-216/14

ΔΕΕ, απόφαση της 22ας Μαρτίου 2017 υποθέσεις: C-124/16, C-188/16 και C-213/16, Tranca

a.o.

ΔΕΕ, απόφαση της 5ης Ιουνίου 2018, Kolev a.o., C-612/15

